

Konstitutionsutskottets betänkande 2024/25:KU26

Kommunala och regionala frågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden som behandlas i betänkandet. Yrkandena gäller bl.a. frågor om kommunal samverkan och kompetens, antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige, kommunalt partistöd, villkoren för förtroendevalda, ekonomisk förvaltning, representation och minoritetsskydd, revision och ansvarsprövning samt kommunala folkomröstningar.

I betänkandet finns åtta reservationer (S, SD, C).

Behandlade förslag

Ett fyrtiotal yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2024/25.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut3

Redogörelse för ärendet6

Utskottets överväganden.....7

 Kommunal samverkan m.m.....7

 Nytt frikommunförsök.....12

 Kommunal kompetens.....15

 Begreppet stad.....17

 Extra val till fullmäktige.....19

 Antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige.....20

 Kommunalt partistöd.....22

 Återkallande av ledamotsuppdraget24

 Byte av partitillhörighet.....26

 Villkoren för förtroendevalda.....30

 Fullmäktigesammanträden på måndagar32

 Fullmäktiges ordförande.....34

 Fullmäktiges val av förtroendevalda35

 Representation och minoritetsskydd m.m.....36

 Förtroendevaldas rätt till insyn.....40

 Protokollföring43

 Ekonomisk förvaltning m.m.44

 Revision och ansvarsprövning m.m.....48

 Kommunala folkomröstningar m.m.51

 Pensionärsråd54

Reservationer56

 1. Kommunal samverkan m.m., punkt 1 (C)56

 2. Nytt frikommunförsök, punkt 2 (C).....57

 3. Byte av partitillhörighet, punkt 9 (SD)58

 4. Representation och minoritetsskydd m.m., punkt 14 (SD)58

 5. Förtroendevaldas rätt till insyn, punkt 15 (SD)59

 6. Ekonomisk förvaltning m.m., punkt 17 (SD)60

 7. Kommunala folkomröstningar m.m., punkt 19 (SD)60

 8. Pensionärsråd, punkt 20 (S).....61

Bilaga

Förteckning över behandlade förslag.....63

 Motioner från allmänna motionstiden 2024/2563

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Kommunal samverkan m.m.**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:2304 av Mats Wiking m.fl. (S) och

2024/25:2955 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 43.

Reservation 1 (C)

2. **Nytt frikommunförsök**

Riksdagen avslår motion

2024/25:2955 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 44.

Reservation 2 (C)

3. **Kommunal kompetens**

Riksdagen avslår motion

2024/25:1043 av Magnus Berntsson (KD).

4. **Begreppet stad**

Riksdagen avslår motion

2024/25:637 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD).

5. **Extra val till fullmäktige**

Riksdagen avslår motion

2024/25:667 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD).

6. **Antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:666 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD)
och

2024/25:2263 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD).

7. **Kommunalt partistöd**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:476 av Josef Fransson (SD) yrkande 1 och

2024/25:2350 av Johan Andersson m.fl. (S).

8. **Återkallande av ledamotsuppdraget**

Riksdagen avslår motion

2024/25:638 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 1–4.

9. **Byte av partitillhörighet**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 3,

2024/25:2244 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD) och
2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda
SD) yrkande 4.

Reservation 3 (SD)

10. Villkoren för förtroendevalda

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:633 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD)
och

2024/25:2285 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD).

11. Fullmäktigesammanträden på måndagar

Riksdagen avslår motion

2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda
SD) yrkande 2.

12. Fullmäktiges ordförande

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:646 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD),

2024/25:658 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD) och

2024/25:659 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD).

13. Fullmäktiges val av förtroendevalda

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:277 av Gudrun Brunegård (KD) och

2024/25:1493 av Dan Hovskär (KD).

14. Representation och minoritetsskydd m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 4,

2024/25:2246 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD)
och

2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda
SD) yrkande 3.

Reservation 4 (SD)

15. Förtroendevaldas rätt till insyn

Riksdagen avslår motion

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 5 (SD)

16. Protokollföring

Riksdagen avslår motion

2024/25:668 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD).

17. Ekonomisk förvaltning m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:682 av Eric Palmqvist (SD) och

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 6 (SD)

18. Revision och ansvarsprövning m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:472 av Josef Fransson (SD),

2024/25:2585 av Boriana Åberg (M) och

2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 5.

19. Kommunala folkomröstningar m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:190 av Jonas Andersson (SD) yrkandena 1 och 2,

2024/25:1377 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5,

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5 och

2024/25:2250 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 7 (SD)

20. Pensionärsråd

Riksdagen avslår motion

2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) yrkande 82.

Reservation 8 (S)

Stockholm den 1 april 2025

På konstitutionsutskottets vägnar

Ida Karkiainen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ida Karkiainen (S), Louise Meijer (M), Michael Rubbestad (SD), Hans Ekström (S), Fredrik Lindahl (SD), Ulrik Nilsson (M), Per-Arne Håkansson (S), Mauricio Rojas (L), Amalia Rud Stenlöf (S), Susanne Nordström (M), Jessica Wetterling (V), Gudrun Brunegård (KD), Malin Björk (C), Lars Englund (M), Jan Riise (MP), Lars Johnsson (M) och Peter Hedberg (S).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ett fyrtiotal yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2024/25. Yrkandena rör bl.a. frågor om kommunal samverkan och kompetens, antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige, kommunalt partistöd, villkoren för förtroendevalda, ekonomisk förvaltning, representation och minoritetsskydd, revision och ansvarsprövning samt kommunala folkomröstningar.

En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilagan till betänkandet.

Utskottets överväganden

Kommunal samverkan m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att se över regleringen av kommunal avtalssamverkan och att ge kommunerna möjlighet att flytta verksamhetsområden som är starkt reglerade av staten till en annan kommun eller till den regionala nivån.

Jämför reservation 1 (C).

Motionerna

I partimotion 2024/25:2955 yrkande 43 begär Muharrem Demirok m.fl. (C) ett tillkännagivande om att kommunerna bör ges möjlighet att på frivillig väg flytta verksamhetsområden som är starkt reglerade av staten till en annan kommun eller till den regionala nivån. Möjligheten ska gälla för verksamhetsområden där utrymmet för kommunalt självstyre är mycket begränsat, t.ex. hälso- och miljöskydd eller ekonomiskt bistånd. Enligt motionärerna är det svårt eller orimligt dyrt för många små kommuner att rekrytera den specialistkompetens som behövs för handläggning eller myndighetsutövning inom vissa områden. Vidare framhålls att det enligt lagar och förordningar finns åtaganden som är orimligt kostsamma för små kommuner. Motionärerna vill med förslaget möjliggöra en differentierad ansvarsfördelning på kommunal nivå för att servicen ska kunna upprätthållas även i mindre kommuner.

I motion 2024/25:2304 av Mats Wiking m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att se över den generella möjlighet för kommuner och regioner att avtalssamverka som infördes i kommunallagen 2018. Enligt motionärerna finns det i flera kommuner där det har beslutats om avtalssamverkan en oro över att det har skapats en gemensam ledning och styrning för kommunernas verksamheter som dessutom ligger utanför de berörda kommunernas politiska styrning och ledning. Bestämmelserna om avtalssamverkan i 37 och 38 §§ kommunallagen innebär dessutom enligt motionärerna att kommunfullmäktige rent formellt inte har kontroll och att det finns en uppenbar risk att kommunernas egna revisorer har svårt att utföra sitt uppföljningsansvar.

Bakgrund

Sverige har sedan 1971 ett enhetligt kommunbegrepp. Det innebär bl.a. att alla kommuner i huvudsak har samma uppgifter och följer samma lagstiftning; ansvarsfördelningen är symmetrisk. Begreppet symmetri används alltså i det här sammanhanget för att beskriva en situation där organ på samma nivå, t.ex. regioner och kommuner, har samma ansvar. Asymmetri (eller differentiering)

avser i stället avvikelser från denna princip. Tanken med en asymmetrisk modell är att kommunernas ansvarsförhållanden ska kunna anpassas efter kommunernas kapacitet. Kommunal samverkan betraktas i sammanhanget inte som en form av asymmetri eftersom ansvaret gentemot väljarna i en sådan situation kvarstår hos de kommunala beslutsfattare som lämnar ifrån sig utförandeuppgiften.

Det finns i dag vissa undantag från symmetriprincipen i Sverige. Dessa är dock förhållandevis marginella och handlar främst om att enskilda kommuner kan ta över ansvaret för vissa uppgifter från statliga myndigheter eller från regionen. Den asymmetriska ansvarsfördelningen är vidare inte enhetligt reglerad, och i speciallagstiftning har lagstiftaren valt olika lösningar. Asymmetri kan lagtekniskt införas på olika sätt. En variant är att lagstiftaren direkt i lag tydligt anger vilka av kommunerna som har mer omfattande uppgifter. Ett annat sätt är att i lagstiftning reglera ett ansökningsförfarande för kommuner som, om dessa vill, kan tilldelas ansvaret för vissa nya uppgifter. En ytterligare variant är att i lag ange att huvudmannen kan välja att avtala med en annan part (kommun, region eller stat) att överlämna ansvaret för uppgifterna till denne. Kombinationer av dessa modeller används ibland, t.ex. i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk där vissa kommuner pekats ut som förvaltningsområden men det även finns möjlighet för övriga kommuner att ansöka hos regeringen om att ingå i ett förvaltningsområde.

Gällande rätt

Av 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725), förkortad KL, följer att en kommunal åtgärd måste vara knuten till kommunens eller regionens eget område eller dess medlemmar (lokaliseringsprincipen).

I 9 kap. KL finns bestämmelser om kommunal samverkan genom kommunalförbund, gemensamma nämnder och avtalssamverkan. En generell möjlighet för kommuner och regioner att avtalssamverka infördes i kommunallagen den 1 juli 2018 (prop. 2017/18:151, bet. 2017/18:KU30, rskr. 2017/18:304). Av 9 kap. 37 § KL följer att en kommun eller en region får ingå avtal om att någon av dess uppgifter helt eller delvis ska utföras av en annan kommun eller en annan region utan hinder av lokaliseringsprincipen. Styrelsen ska enligt 9 kap. 38 § KL årligen rapportera till fullmäktige om kommunens eller regionens avtalssamverkan.

Bestämmelser av betydelse för möjligheten till samverkan finns även i andra kapitel i kommunallagen, t.ex. i 10 kap. som bl.a. reglerar kommunala bolag. Regler om samverkan finns också i speciallagstiftning, t.ex. i 4 kap. 1 § lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Vidare finns det reglering som ger kommunala bolag möjlighet att på vissa områden, t.ex. i fråga om elproduktion, bedriva verksamhet med undantag från lokaliseringsprincipen.

Tidigare utredningar m.m.

Kommunutredningen

Kommunutredningen, som tillsattes i februari 2017, hade i uppdrag att utarbeta en strategi för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar. Utredningen skulle bl.a. analysera i vilken utsträckning kommunal samverkan, kommunsammanläggningar, förändrade uppgifter, en asymmetrisk ansvarsfördelning och andra tänkbara åtgärder kan bidra till att stärka kommunernas förmåga att möta samhällsutvecklingen. I oktober 2017 överlämnade utredningen delbetänkandet En generell rätt till kommunal avtalssamverkan (SOU 2017:77). I enlighet med förslagen i betänkandet infördes nya bestämmelser om generella möjligheter till avtalssamverkan i kommunallagen den 1 juli 2018 (jfr ovan).

Utredningen överlämnade sitt slutbetänkande Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget (SOU 2020:8) i februari 2020. I betänkandet konstaterades att den då nyligen införda möjligheten till generell avtalssamverkan är en förhållandevis enkel lösning för kommuner som inte har tillräcklig kapacitet att sköta vissa uppgifter. När det gäller frågan om asymmetrisk ansvarsfördelning konstaterade utredningen att det finns många svårigheter med en heltäckande asymmetrisk modell där befolkningsmässigt stora kommuner skulle ha ansvar för fler uppgifter än kommuner som har en mindre befolkningsmängd. Utredningen såg särskilda svårigheter med en modell där vissa kommuner tar över uppgifter från andra kommuner, bl.a. när det gäller finansiering och möjligheten till ansvarsutkrävande. Utredningen lämnade därför inget förslag om att införa en heltäckande asymmetrisk modell i Sverige. Däremot ansåg utredningen att en förändring av kommuners uppgifter borde prövas inom ramen för en begränsad försöksverksamhet.

Kommunperspektivutredningen

Regeringen beslutade den 30 mars 2023 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att undersöka kommuners intresse för att inleda ett arbete med frivilliga sammanläggningar och lämna förslag till åtgärder som bedöms kunna bidra till att processer om sammanläggningar påbörjas (dir. 2023:46). Utredningen tog namnet Kommunperspektivutredningen.

Den 24 januari 2024 överlämnade utredningen betänkandet Steg mot stärkt kapacitet (SOU 2024:6), i vilket det konstateras att kommunerna i dagsläget inte är intresserade av frivilliga sammanläggningar. Samtidigt bedömer utredningen att inställningen till sammanläggningar kan komma att förändras under det närmaste decenniet och att staten bör ha beredskap för ett sådant scenario. Utredningen anser att kommunerna behöver intensifiera sitt arbete med att stärka sin kapacitet genom samverkan. I betänkandet framhålls samverkan med systematisk uppgiftsfördelning som ett alternativ till en mer generell asymmetrisk ansvarsfördelning som läggs fast på nationell nivå. Modellen innebär att kommunerna inom ett samverkansområde fördelar uppgifter som kräver ett större befolkningsunderlag så att en kommun ansvarar

för en viss uppgift för hela samverkansområdet och en annan kommun för en annan uppgift osv. Inom samverkansområdet kan en sådan uppgiftsfördelning baseras på lokala bedömningar av berörda kommuners faktiska resurser och behov. Systematisk uppgiftsfördelning kan enligt utredningen uppnå fördelarna med en asymmetrisk modell samtidigt som man slipper nackdelarna.

Försöksverksamhetskommittén

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att främja försöksverksamhet i kommuner och regioner (dir. 2021:110). Syftet med försöksverksamheterna skulle vara att öka kommunernas och regionernas kapacitet att hantera de samhällsutmaningar som de står inför. Utredningen, som tog namnet Försöksverksamhetskommittén, skulle identifiera uppslag till försöksverksamheter samt bedöma om, och i så fall hur, staten borde främja och stödja försöksverksamheterna. I direktivet angavs att försöksverksamhet med asymmetrisk ansvarsfördelning kunde vara ett alternativ som borde prövas. I december 2023 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande Förändring genom försök – Försöksverksamhet i den kommunala sektorn (SOU 2023:94). Vissa av de förslag på försöksverksamhet som presenterades i betänkandet rörde frågan om att föra över ansvar från staten eller regionerna till enbart vissa kommuner. När det gäller samverkan föreslogs bl.a. en utökad möjlighet till avtalssamverkan mellan kommuner och regioner för patienter i den kommunala hemsjukvården och en möjlighet till samverkan mellan kommunala lantmäterimyndigheter genom avtalssamverkan.

Statskontorets uppdrag att analysera kommunal samverkan

Regeringen beslutade den 24 mars 2022 att ge Statskontoret i uppdrag att analysera samverkan mellan kommuner (Fi2022/01089). I uppdraget ingick att beskriva utvecklingen av samverkan mellan kommuner, att analysera konsekvenserna av omfattande samverkan och att utvärdera avtalssamverkan.

Den 10 mars 2023 överlämnade Statskontoret rapporten Hand i hand – en analys av kommunal samverkan (2023:5) till regeringen. I rapporten konstateras att kommunal samverkan är ett viktigt och användbart verktyg för kommunerna för att möta de utmaningar som de står inför. Samverkan underlättar kommunernas kompetensförsörjning och kan effektivisera och höja kvaliteten i kommunernas verksamhet. Kommunerna kan också få ut mer av insatta resurser och bromsa framtida kostnadsökningar genom samverkan. Samverkan sänker dock sällan kommunernas kostnader. Rapporten visar också att samverkan försämrar möjligheterna att styra verksamheten och för med sig olika demokratiska risker. När det gäller avtalssamverkan bedömer Statskontoret att den lagändring som trädde i kraft 2018 har haft avsedd effekt. Lagändringen har utvidgat kommunernas reella möjligheter att avtalssamverka. Kommunerna använder avtalssamverkan i större omfattning till

följd av lagändringen och inom fler områden än tidigare. Avtalssamverkan är också ett viktigt komplement till andra samverkansformer, som kommunalförbund och gemensam nämnd.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om nya former av kommunala samarbeten behandlades av utskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Utskottet ansåg att det då pågående utredningsarbetet om avtalssamverkan inte borde föregripas och avstyrkte motionsyrkandena.

Frågan om samverkan behandlades även i betänkande 2017/18:KU33. Utskottet hänvisade då till förslagen i proposition 2017/18:151 om en generell möjlighet att avtalssamverka och till att det i Kommunutredningens fortsatta arbete ingick att analysera i vilken utsträckning bl.a. kommunal samverkan skulle kunna bidra till att stärka kommunernas förmåga att möta samhällsutvecklingen. Mot den bakgrunden ansåg utskottet att det inte fanns skäl till något tillkännagivande till regeringen. Motionsyrkandet avstyrktes därmed.

När frågan om kommunal samverkan behandlades våren 2023 konstaterade utskottet att bestämmelser som ger kommuner och regioner generella möjligheter att avtalssamverka hade införts i kommunallagen (bet. 2022/23:KU29). Vidare konstaterade utskottet att Kommunutredningens slutbetänkande, som var under beredning inom Regeringskansliet, innehöll ett flertal förslag med syftet att stärka kommunernas kapacitet. Utskottet noterade också Försöksverksamhetskommitténs pågående arbete och Statskontorets då nyligen avrapporterade arbete med frågor om kommunal samverkan och kommunal försöksverksamhet. Mot bakgrund av det arbete som pågick på området var utskottet inte berett att ställa sig bakom något initiativ om att utreda en ny kommunreform, och motionsyrkandet avstyrktes därmed.

Våren 2024 behandlade utskottet ett motionsyrkande om asymmetrisk ansvarsfördelning (bet. 2023/24:KU15). Utskottet konstaterade att frågan nyligen hade blivit utredd av Kommunutredningen och att även Kommunperspektivutredningen och Försöksverksamhetskommittén tog upp frågor som rörde asymmetrisk ansvarsfördelning. Betänkandena var under beredning inom Regeringskansliet och utskottet avstyrkte därför motionsyrkandet. En reservation lämnades (C).

Utskottets ställningstagande

Bestämmelser som ger kommuner och regioner generella möjligheter att avtalssamverka infördes i kommunallagen den 1 juli 2018. Lagändringen har nyligen utvärderats av Statskontoret, som konstaterade att den har haft avsedd effekt. Utskottet är därmed inte berett att förorda någon översyn av bestämmelserna om avtalssamverkan. Vidare noterar utskottet att frågor som rör asymmetrisk ansvarsfördelning nyligen har övervägts inom flera

utredningar. Utskottet ser därför inte heller skäl att ställa sig bakom något tillkännagivande om att kommunerna ska ges möjlighet att flytta verksamhetsområden till en annan kommun eller till den regionala nivån. Motionsyrkandena avstyrks.

Nytt frikommunförsök

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att genomföra ett nytt frikommunförsök.

Jämför reservation 2 (C).

Motionen

I partimotion 2024/25:2955 yrkande 44 begär Muharrem Demirok m.fl. (C) ett tillkännagivande om att ett nytt frikommunförsök bör genomföras där kommuner och regioner kan ansöka om att genomföra försöksverksamheter som utvecklar de demokratiska processerna och underlättar deras möjlighet att klara sina offentliga åtaganden. Försöksverksamheterna ska syfta till att stärka kommunsektorns kapacitet, konkurrenskraft och självstyre och ska möjliggöras genom författningsändringar, dispenser och undantag. Ett nytt frikommunförsök bör enligt motionärerna också kunna användas för att pröva ett antal förenklingar i beslutsprocesserna för små kommuner.

Bakgrund

Stat-kommunberedningen föreslog 1984 att en försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse skulle genomföras. Riksdagen beslutade i juni 1984 att en sådan försöksverksamhet, det s.k. frikommunförsöket, skulle inledas. Riksdagsbeslutet innefattade dels en lag (1984:382, omtryckt 1988:382) om försöksverksamhet med en friare kommunal nämndorganisation, dels ett principiellt bemyndigande för regeringen att inom ramen för försöksverksamheten medge avsteg från vad riksdagen beslutat i samband med anvisning av anslag, godkännande av riktlinjer för en viss verksamhet och liknande åtgärder. I samband med att frikommunförsöken avslutades 1991 gjorde regeringen bedömningen att de hade spelat en viktig roll för att förnya och utveckla kommunernas verksamhet (prop. 1991/92:13 s. 8).

Tidigare utredning

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att främja försöksverksamhet i kommuner och regioner (dir. 2021:110). Syftet med försöksverksamheterna skulle vara att öka kommunernas och regionernas kapacitet att hantera de samhällsutmaningar som de står

inför. Utredningen, som tog namnet Försöksverksamhetskommittén, skulle identifiera uppslag till försöksverksamheter samt bedöma om, och i så fall hur, staten borde främja och stödja försöksverksamheterna. Eftersom vissa försöksverksamheter kan vara möjliga att bedriva utan ny eller ändrad författning skulle utredningen enligt direktiven inledningsvis redovisa försöksverksamheter som inte kräver en författningsändring och som utredningen valt att främja och stödja. Försöksverksamhetskommittén överlämnade i november 2022 delbetänkandet Försöksverksamhet utan författningsändring i den kommunala sektorn (SOU 2022:59).

I december 2023 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande Förändring genom försök – Försöksverksamhet i den kommunala sektorn (SOU 2023:94). I betänkandet konstaterade utredningen att försök som metod är ett användbart tillvägagångssätt vid utvecklingsarbete och att försök kan vara ett svar på kommunsektorns utmaningar. Vidare presenterades tre försök som inte krävt någon författningsändring och som utredningen följt under utredningstiden. Försöken svarade mot några av de samhällsutmaningar som kommunsektorn står inför och syftade till att öka samverkan mellan kommuner eller mellan kommuner och regioner. Vidare presenterades fem områden där utredningen antingen föreslog en författningsändring för att möjliggöra försöken eller gjorde bedömningen att tiden var mogen för ett försök.

Pågående arbete

Produktivitetskommissionen

Regeringen beslutade den 20 april 2023 att tillsätta en kommitté för högre produktivitetstillväxt – en produktivitetskommission – som bl.a. har i uppdrag att identifiera hinder mot och möjligheter att öka produktiviteten i den offentliga sektorn och lämna förslag för att uppnå detta.

I april 2024 överlämnade kommissionen delbetänkandet Goda möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2024:29). I betänkandet föreslås bl.a. att regeringen säkerställer att metodstöd och vägledningar för offentlig sektors medverkan i försöksverksamheter tas fram, sprids och används. Vidare gör kommissionen bedömningen att statliga regelförändringar i högre grad bör testas på kommunal nivå. För att möjliggöra lärande inom kommunsektorn är det enligt kommissionen centralt att kommuner och regioner genomför försöksverksamhet och att detta görs på ett sätt som möjliggör effektiva utvärderingar och kunskapsspridning. Kommissionen anser också att möjligheten att testa statliga regelförändringar på kommunal nivå bör användas i högre grad än i dag. I betänkandet görs bedömningen att dagens system för kommunal utjämning och statlig regelgivning i hög utsträckning är konstruerat för ett statistiskt tillstånd eller långsam utveckling. I tider av snabb förändring kan dock systemen i många fall vara hindrande. Det kan gälla exempelvis kommuner och regioner som undergår en snabb tillväxt eller om det sker en snabb strukturomvandling av delar av näringslivet. Viss statlig försöksverksamhet på kommunal eller regional nivå kan enligt kommissionen underlätta sådan

utveckling. Användandet av kommunalt eller regionalt baserad försöksverksamhet måste dock vägas mot behovet av nationell likvärdighet och risken för att regelverk blir för komplexa om de tillåts variera över landet.

Delbetänkandet bereds inom Regeringskansliet och kommissionen ska slutredovisa sitt uppdrag senast den 1 oktober 2025.

Budgetpropositionen för 2025

I budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 25 s. 22) anger regeringen att den avser att undersöka förutsättningarna för en ökad användning av försöksverksamhet på statlig, regional och kommunal nivå. Regeringen bedömer att försöksverksamhet kan leda till ökad effektivitet i offentlig sektor, exempelvis genom att kommuner och regioner prövar nya arbetssätt i mindre skala för att därefter utvärdera resultaten och implementera lyckade arbetssätt. För att främja försöksverksamhet i kommunsektorn ökas anslaget 1:5 Bidrag för stärkt effektivitet i kommunsektorn med 3 miljoner kronor under 2025 och 2026 (bet. 2024/25:FiU3, rskr. 2024/25:121).

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2020 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att genomföra ett nytt frikommunförsök (bet. 2019/20:KU15). Utskottet konstaterade då att förslag om ett nytt frikommunförsök fanns i betänkanden av såväl Tillitsdelegationen som Kommunitredningen, som var under beredning. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänvisning till att beredningen inte borde föregripas.

Ett motionsyrkande om att genomföra ett nytt frikommunförsök behandlades senast våren 2024 (bet. 2023/24:KU15). Utskottet konstaterade då att frågan om kommunal försöksverksamhet nyligen hade blivit utredd av Försöksverksamhetskommittén. Utskottet ansåg att den pågående beredningen av utredningens förslag inte borde föregripas och avstyrkte därför motionsyrkandet. En reservation lämnades (C).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att frågan om kommunal försöksverksamhet nyligen har blivit utredd av Försöksverksamhetskommittén. Även Produktivitetskommissionen har lämnat förslag och bedömningar som rör försöksverksamhet i kommuner och regioner. Vidare noterar utskottet att regeringen avser att undersöka förutsättningarna för en ökad användning av försöksverksamhet på statlig, regional och kommunal nivå. Regeringen har också avsatt medel för att främja försöksverksamhet i kommunsektorn. Mot bakgrund av det arbete som pågår på området ser utskottet inte skäl att ta något initiativ till ett nytt frikommunförsök. Motionsyrkandet avstyrks.

Kommunal kompetens

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att klargöra kommuners och regioners befogenheter i utrikespolitiska frågor och förhindra att de överskrids.

Motionen

I motion 2024/25:1043 av Magnus Berntsson (KD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen ska vidta åtgärder för att klargöra kommuners och regioners befogenheter i utrikespolitiska frågor och förhindra att de överskrids. Enligt motionären har det uppmärksamats att vissa kommuner har försökt driva egna politiska bojkotter eller initiativ som kan påverka Sveriges utrikespolitiska relationer. Motionären efterfrågar bl.a. tydliga riktlinjer, ökad tillsyn och en förstärkt informationsspridning till kommuner och regioner.

Gällande rätt

Regeringsformen

I 1 kap. 6 § regeringsformen (RF) anges att regeringen styr riket och att den är ansvarig inför riksdagen. Av 10 kap. 1 § framgår att överenskommelser med andra stater eller med mellanfolkliga organisationer ingås av regeringen. Regeringen får enligt 10 kap. 2 § ge en förvaltningsmyndighet i uppdrag att ingå en internationell överenskommelse i en fråga där överenskommelsen inte kräver riksdagens eller Utrikesnämndens medverkan. Under vissa förutsättningar som framgår av 10 kap. 3 och 4 §§ krävs riksdagens godkännande innan regeringen ingår en för riket bindande internationell överenskommelse. Bestämmelserna ska enligt 10 kap. 5 § tillämpas på andra former av förpliktelser för riket än överenskommelser.

Kommunallagen m.m.

Kommuner och regioner sköter, enligt 1 kap. 2 § KL, på demokratins och den kommunala självstyrelsens grund de angelägenheter som anges i kommunallagen eller annan författning. Närmare bestämmelser om kommunala angelägenheter finns i lagens andra kapitel. Kommuner och regioner får själva ha hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller regionens område eller deras medlemmar (2 kap. 1 §). Kommuner och regioner får inte ha hand om sådana angelägenheter som enbart staten, en annan kommun, en annan region eller någon annan ska ha hand om (2 kap. 2 §).

I författningskommentaren till 2 kap. 2 § KL anges att bestämmelsen tar sikte på när en angelägenhet exklusivt faller inom någon annans befogenhet,

t.ex. statliga angelägenheter såsom försvars- eller utrikespolitik (prop. 2016/17:171 s. 300). Bestämmelsen utgör således en begränsning av kommuners och regioners allmänna befogenheter enligt 2 kap. 1 § KL.

I lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter finns bestämmelser som ger kommuner och regioner ökade befogenheter i förhållande till vad som gäller enligt kommunallagen. I lagen finns bl.a. bestämmelser som ger kommuner och regioner rätt att under vissa förutsättningar lämna internationellt bistånd (5 kap. 4–9 §§).

Rättspraxis om kommunalt agerande i utrikespolitiska frågor

Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) har i flera rättsfall prövat beslut om att undvika varor från ett visst land vid kommunala upphandlingar (bl.a. RÅ 1969 ref. 52 och RÅ 1983 2:71). Besluten har inte betraktats som allmänna rekommendationer i syfte att uppnå ändamålsenliga upphandlingar utan i stället som utrikespolitiska manifestationer i syfte att uttrycka sitt ogillande av det aktuella landets förda politik. Besluten innebar därför att kommunerna överskred sin kompetens. I ett annat rättsfall prövades lagligheten av ett beslut av kommunfullmäktige att bl.a. förklara kommunen som en kärnvapenfri zon (RÅ 1990 ref. 9). Regeringsrätten framhöll att opinionsyttringar som rör Sveriges förhållande till andra länder enligt praxis inte ansågs utgöra en kommunal angelägenhet såvida de inte hade stöd i någon särskild bestämmelse och att frågor av denna art enligt regeringsformen ankom på regeringen och riksdagen. Beslutet bedömdes ha karaktären av opinionsyttring på det utrikespolitiska området och föll därför utanför den kommunala kompetensen. Någon särskild bestämmelse enligt vilken beslutet skulle kunna vara kompetensenligt fanns inte.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om kommuners rätt att engagera sig i internationella frågor behandlades av utrikesutskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 1985/86:52 om förbud mot införsel av jordbruksvaror från Sydafrika m.m. I propositionen föreslogs bl.a. en tidsbegränsad lag som gav kommuner och landstingskommuner (numera regioner) rätt att vid upphandlingar bojkotta sydafrikanska varor och tjänster. I en följdmotion yrkades avslag på förslaget med motiveringen att Sveriges utrikes-, säkerhets- och biståndspolitik ska utformas av riksdagen och regeringen. Utrikesutskottet påminde om att den föreslagna lagen endast avsåg Sydafrika och att den således inte innebar någon allmän utvidgning av den kommunala kompetensen. Det var alltså inte fråga om någon konflikt med kommunallagen. Vidare anfördes att en möjlighet för kommunerna att delta i bojkottaktioner mot Sydafrika låg i linje med den Sydafrikapolitik som riksdagen och regeringen beslutat om. Det fanns med andra ord ingen risk för att kommunerna skulle föra en utrikespolitik som avvek från statsmakterna.

Därmed avstyrkte utrikesutskottet det aktuella motionsyrkandet (bet. 1985/86:UU12).

Konstitutionsutskottet har behandlat motioner om regional samverkan över nationsgränser. Våren 2009 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att lagstiftningen borde anpassas för att i ökad utsträckning möjliggöra interkommunala och interregionala förbindelser (bet. 2008/09:KU16). Utskottet konstaterade att opinionsyttringar som rör Sveriges förhållande till andra länder enligt praxis inte anses utgöra en kommunal angelägenhet såvida de inte har stöd i någon särskild bestämmelse. Utskottet ansåg att det inte vore förenligt med vårt konstitutionella system att ge kommunerna och regionerna generell befogenhet att driva utrikespolitiska frågor, även om det skulle ske tillsammans med kommuner och regioner i andra länder inom EU.

Våren 2011 vidhöll utskottet sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte ett liknande motionsyrkande (bet. 2010/11:KU24).

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte skäl att ställa sig bakom något tillkännagivande om sådana åtgärder gällande kommuners och regioners befogenheter i utrikespolitiska frågor som efterfrågas i motionen. Motionen avstyrks.

Begreppet stad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att låta vissa kommuner benämna sig som stad i stället för kommun.

Motionen

I motion 2024/25:637 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att ändra kommunallagen och andra nödvändiga lagar för att låta vissa kommuner benämna sig som stad i stället för kommun. Motionärerna förespråkar en modell där en kommun har rätt att formellt benämnas sig som stad när den uppfyller vissa krav, även om det i övrigt inte innebär någon förändring av vad en kommun är skyldig att göra enligt lag.

Bakgrund och tidigare riksdagsbehandling

1969 års riksdagsbeslut om att införa en enhetlig kommunbeteckning (prop. 1969:63, bet. 1969:KU44) innebar att de dittillsvarande beteckningarna på de borgerliga primärkommunerna – landskommun, köping och stad – utmönstrades ur kommunallagarna och ersattes av den enhetliga beteckningen kommun. I utskottsbetänkandet underströks att ändringen inte innebar att de

tidigare begreppen skulle försvinna i den mån de hade betydelse utöver sin administrativa innebörd. Detta gällde framför allt stadsbegreppet. Enligt utskottet var det sålunda sannolikt att beteckningen stad även i fortsättningen skulle komma att användas för de dåvarande stadskommunernas tätbebyggelsekärna och troligen dessutom tillämpas även på andra tätorter av större omfattning. Utskottet delade också departementschefens uppfattning att det inte behövdes några särskilda föreskrifter om användandet av beteckningen stad, utan att en fri språkutveckling borde få vara avgörande när det gällde detta.

Vid behandlingen av propositionen Ny kommunallag (prop. 1990/91:117) behandlade utskottet ett antal motioner med anknytning till begreppet stad (bet. 1990/91:KU38). Utskottet hänvisade till att det tidigare hade åberopat intresset för ett enhetligt kommunbegrepp i rättsligt hänseende och att det inte fanns något hinder mot att bruka uttrycket stad i de fall det inte hade någon kommunalrättslig betydelse. Därmed avstyrktes motionerna.

Lokaldemokratikommittén övervägde 1993 möjligheten för en kommun som så önskar att använda sig av beteckningen stad även som kommunalrättsligt uttryck (SOU 1993:90). Kommittén föreslog inte någon ändring av lagstiftningen på området och konstaterade att de kommuner som inom sig rymmer en tidigare stad har full rätt att kalla sig stad så länge detta inte sker i kommunalrättsligt sammanhang. Stadsbegreppet hade enligt kommittén i stort sett förlorat all rättslig betydelse när den gemensamma kommunbeteckningen infördes. Frågan behandlades inte i propositionen om lokal demokrati (prop. 1993/94:188) men togs med anledning av en motion upp under riksdagsbehandlingen. Utskottet hänvisade till sina tidigare uttalanden om att det inte finns några hinder för en kommun som så önskar att använda uttrycket stad i de fall där det inte har någon kommunalrättslig betydelse (bet. 1993/94:KU40 s. 60). Utskottet fann dock skäl att påminna om sina tidigare principiella uttalanden om intresset för att ett enhetligt kommunbegrepp i rättsligt hänseende upprätthålls.

En motion om stadsbegreppet behandlades senast av utskottet våren 2013 (bet. 2012/13:KU22). Utskottet hade då inte någon annan mening än den som tidigare framförts och avstyrkte motionen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att ställa sig bakom något tillkännagivande om att låta vissa kommuner benämna sig som stad i stället för kommun. Utskottet vill dock påminna om sitt tidigare uttalande att det redan i dag finns möjligheter för kommuner att använda begreppet stad och översättningar av detta begrepp i de fall där det inte har någon kommunalrättslig betydelse. Motionen avstyrks.

Extra val till fullmäktige

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att ge fullmäktige möjligheten att utlysa extra val tre månader efter sitt första sammanträde efter ett val.

Motionen

I motion 2024/25:667 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att ändra kommunallagen för att ge fullmäktige möjligheten att utlysa extra val tre månader efter sitt första sammanträde efter ett val. Motionärerna framhåller att en sådan ordning gäller för riksdagen, medan kommunfullmäktige i dagsläget kan utlysa extra val först sex månader efter det första sammanträdet.

Gällande ordning

Av 5 kap. 10 § KL framgår att fullmäktige får besluta om extra val till fullmäktige mellan ordinarie val. Extra val ska hållas om minst två tredjedelar av de närvarande ledamöterna röstar för det. Ett beslut om extra val får dock inte fattas förrän sex månader har gått från det nyvalda fullmäktiges första sammanträde.

Fullmäktiges möjlighet att besluta om extra val till fullmäktige mellan ordinarie val infördes i den dåvarande kommunallagen genom en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2011. I propositionen anfördes att en möjlighet att besluta om extra val skulle kunna vara ett sätt att lösa ett låst politiskt läge i fullmäktige (prop. 2009/10:80 s. 91 f.). I syfte att garantera att extra val inte utlyses förrän alla möjligheter att finna fungerande lösningar för styret i kommunen eller regionen är uttömda var det enligt regeringen rimligt att den ordning som infördes innefattade vissa begränsningar av möjligheterna att hålla extra val i omedelbar anslutning till ett ordinarie val. Regeringen delade Grundlagsutredningens uppfattning att ett beslut om extra val inte borde få fattas förrän sex månader har gått sedan ett nyvalt fullmäktige haft sitt första sammanträde (prop. 2009/10:80 s. 94, SOU 2008:125 s. 201). Utskottet ställde sig bakom regeringens bedömning (bet. 2009/10:KU19 s. 26).

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att ställa sig bakom något tillkännagivande om att ge fullmäktige möjligheten att utlysa extra val tre månader efter sitt första sammanträde efter ett val. Motionen avstyrks.

Antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om en översyn av de bestämmelser som reglerar antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige.

Motionerna

I motion 2024/25:666 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att ändra kommunallagen för att ge större kommuner och regioner möjligheten att minska antalet ledamöter i fullmäktige.

I motion 2024/25:2263 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att utöka antalet ersättare i kommunfullmäktige. Motionärerna framhåller att regleringen av ersättare i fullmäktige skiljer sig åt mellan regionerna och kommunerna; det finns fler ersättare i regionerna. I syfte att minska sårbarheten föreslår motionärerna en ändring i kommunallagen så att antalet ersättare i kommunfullmäktige motsvarar antalet ledamöter.

Gällande rätt

I 5 kap. 5 § KL föreskrivs att fullmäktige bestämmer hur många ledamöter fullmäktige ska ha. Antalet ska bestämmas till ett udda tal och till minst

- 21 i kommuner med högst 8 000 röstberättigade
- 31 i kommuner med över 8 000 röstberättigade och i regioner med högst 140 000 röstberättigade
- 41 i kommuner med över 16 000 röstberättigade
- 51 i kommuner med över 24 000 röstberättigade och i regioner med över 140 000 röstberättigade
- 61 i kommuner med över 36 000 röstberättigade
- 71 i regioner med över 200 000 röstberättigade
- 101 i kommuner med över 600 000 röstberättigade och i regioner med över 300 000 röstberättigade.

Bestämmelser om hur ersättare i regionfullmäktige utses finns i vallagen (2005:837). För varje ledamot utses lika många ersättare som ledamotens parti fått mandat i valkretsen, dock alltid minst tre (14 kap. 14 och 15 §§). Enligt bestämmelser i kommunallagen utses ersättare i kommunfullmäktige till det antal som kommunfullmäktige bestämmer. Antalet får högst vara hälften av det antal platser som varje parti fått i fullmäktige (5 kap. 8 § KL). Om det för ett parti inte kommer att utses minst två ersättare ska ytterligare en beräkning göras till dess att minst två ersättare utsetts. Regleringen av hur ersättare i kommunfullmäktige utses återfinns i vallagen (14 kap. 16 och 17 §§).

Antalet ersättare är således större i regionerna än i kommunerna, och ersättarna utses enligt två olika regelverk. För kommunfullmäktige finns särskilda bestämmelser om ersättares tjänstgöring i 5 kap. 21 § KL som inte är tillämpliga på regionfullmäktige. Bestämmelserna innebär att ersättare kan kallas till tjänstgöring även för andra ledamöter än de som de valts som ersättare för. Denna särreglering har införts på grund av risken för att ingen av de personliga ersättarna skulle kunna inträda för tjänstgöring i kommunfullmäktige (prop. 1975/76:187 s. 367 f.).

Tidigare riksdagsbehandling

Hösten 2013 behandlade utskottet proposition 2013/14:5 Vital kommunal demokrati. Utskottet och riksdagen ställde sig bakom ett förslag om minskat antal fullmäktigeledamöter i de minsta kommunerna (bet. 2013/14:KU7, rskr. 2013/14:71). Utskottet framhöll bl.a. följande i sitt ställningstagande:

Det ska vidare betonas att propositionens förslag innebär en möjlighet och inte en skyldighet för kommunerna att fatta beslut om att minska fullmäktige. Det står fullmäktige fritt att besluta att antalet ledamöter i fullmäktige ska vara högre än minimiantalet. Som påpekas i betänkandet Vital kommunal demokrati (SOU 2012:30 s. 60) behöver inte ett mindre fullmäktige betyda att antalet förtroendevalda måste minska eftersom antalet ledamöter i nämnderna inte behöver minska.

Utskottet behandlade ett motionsyrkande om en översyn av bestämmelserna om antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Utskottet konstaterade att bestämmelsen om antalet ledamöter i fullmäktige senast hade ändrats den 1 februari 2014 och att systemet med latituder som reglerar det minsta tillåtna antalet ledamöter hade behållits i förslaget till en ny kommunallag. Utskottet hänvisade även till sitt tidigare uttalande att det står fullmäktige fritt att besluta att antalet ledamöter i fullmäktige ska vara högre än det angivna minimiantalet. Därmed var utskottet inte berett att ta något initiativ till en sådan översyn som motionärerna efterfrågade. Motionsyrkandet avstyrktes.

Frågan om antalet ersättare i kommunfullmäktige behandlades i regeringens proposition 2021/22:125 Val och beslut i kommuner och regioner (prop. 2021/22:125 s. 50–51). Regeringen konstaterade att regleringen av ersättare i fullmäktige skiljer sig åt mellan regionerna och kommunerna när det gäller både antalet ersättare och förfarandet för att utse dem. Vidare konstaterade regeringen att den aktuella skillnaden mellan regioner och kommuner hade gällt under lång tid och inte föreföll innebära några problem. Regeringen ansåg därmed att det inte fanns någon anledning att förändra den aktuella regleringen. Utskottet ställde sig bakom regeringens bedömning (bet. 2021/22:KU36).

Våren 2023 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att förändra antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige med hänvisning till sina tidigare ställningstaganden (bet. 2022/23:KU29). En reservation lämnades (SD).

Utskottets ställningstagande

Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden och är inte berett att ta något initiativ till en översyn av de bestämmelser som reglerar antalet ledamöter och ersättare i fullmäktige. Motionerna avstyrks.

Kommunalt partistöd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att se över det kommunala partistödet.

Motionerna

I motion 2024/25:2350 av Johan Andersson m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att se över möjligheten att villkora rätten till mandatstöd för partier med att en person faktiskt innehar mandatet. Motionärerna framhåller bl.a. att det förekommer att partier får mandatstöd trots att ingen person fyller ett visst mandat, samt att detta stöd kan ges vidare till partiets centrala verksamhet.

I motion 2024/25:476 av Josef Fransson (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att reglera nivåerna på partistöd och partistödsliknande förmåner i kommunallagen. Enligt motionären skapar ett stort partistöd ett osunt oberoende gentemot medlemmar och väljare samtidigt som det försvårar för nya partier att etablera sig.

Gällande rätt

Kommunallagen

Enligt 4 kap. 29 § KL får kommuner och regioner ge ekonomiskt bidrag och annat stöd till politiska partier för att stärka deras ställning i den kommunala demokratin (partistöd). Partistöd får ges till de politiska partier som är representerade i fullmäktige och som är juridiska personer. Ett parti är representerat om det har fått mandat i fullmäktige för vilket en vald ledamot är fastställd enligt 14 kap. vallagen. Partistöd får också ges till ett parti som har upphört att vara representerat i fullmäktige, dock endast under ett år efter det att representationen upphörde.

Fullmäktige ska enligt 4 kap. 30 § KL besluta om partistödets omfattning och formerna för det. Regleringen innebär att det är möjligt att dela upp stödet i ett grundstöd och ett mandatbundet stöd (prop. 1991/92:66 s. 8). Stödet får inte utformas så att det otillbörligt gynnar eller missgynnar ett parti.

Ett beslut om partistöd ska innehålla ett krav på att mottagaren av partistödet årligen ska lämna en skriftlig redovisning som visar att partistödet har använts för det avsedda ändamålet. Mottagaren av partistödet ska också

utse en särskild granskare som ska granska om redovisningen ger en rättvisande bild av hur mottagaren har använt partistödet. En granskningsrapport ska bifogas redovisningen (4 kap. 31 § första och andra styckena KL). Fullmäktige får besluta att kommunalt partistöd inte ska betalas till ett parti som låter bli att lämna in redovisningen och granskningsrapporten (4 kap. 31 § tredje stycket KL).

En särskild form av kommunalt stöd är de politiska sekreterare som enligt 4 kap. 33 § första stycket KL kan anställas för att biträda de förtroendevalda. Det faktum att ett parti får utse politiska sekreterare ska inte anses utgöra en form av partistöd utan utgör framför allt ett stöd till den kommunala förtroendemannaoorganisationen (prop. 2013/14:5 s. 74 f.). Inte heller kommunalråd ska beaktas vid beräkningen av partistöd (RÅ 1994 ref. 104 II).

En översyn av bestämmelserna om kommunalt partistöd gjordes hösten 2013 (prop. 2013/14:5, bet. 2013/14:KU7, rskr. 2013/14:71). Det var då som vissa preciseringar av det s.k. representationskravet gjordes i kommunallagen, som innebär att partistöd endast får ges till partier som är representerade i fullmäktige. Vidare infördes kravet att mottagare av partistöd ska lämna en skriftlig redovisning som visar att stödet har använts för det avsedda ändamålet.

Insynslagen

Lagen (2018:90) om insyn i finansiering av partier, insynslagen, trädde i kraft den 1 april 2018 (prop. 2017/18:55, bet. 2017/18:KU19, rskr. 2017/18:153). Genom lagen upphävdes den tidigare lagen (2014:105) om insyn i finansiering av partier. Införandet av 2014 års insynslag markerade en övergång från en lång tradition bland riksdagspartier med endast frivilliga överenskommelser om redovisning av intäkter till en tvingande reglering. I samband med att lagen infördes beslutade riksdagen även om ändringar i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier (bet. 2013/14:KU35, rskr. 2013/14:163). Genom den nya insynslagen utökades kravet på intäktsredovisning till att gälla även för partier på regional och lokal nivå och för sidoorganisationer till partier. Vidare infördes ett förbud mot att ta emot anonyma bidrag vars värde överstiger 0,05 prisbasbelopp. För att förenkla för allmänheten infördes även en skyldighet för regioner och kommuner att offentliggöra vissa uppgifter om kommunalt partistöd på sina webbplatser.

Pågående arbete

En parlamentariskt sammansatt kommitté, 2023 års insynskommitté (Ju 2023:07 Förstärkt insyn och transparens i finansieringen av politiska partier), har i uppdrag att se över nuvarande reglering av insyn i finansiering av politiska partier och att överväga om den behöver förtydligas eller kompletteras (dir. 2023:88 och dir. 2025:7). Kommittén ska bl.a. analysera och ta ställning till om det finns behov av förtydliganden av förbudet mot anonyma

bidrag, om särskilda insamlingsorganisationer ska omfattas av redovisnings-skyldighet samt om partiernas redovisning ska omfatta utgifter, tillgångar och skulder.

Kommittén ska redovisa uppdraget senast den 15 maj 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om avräkning samt fördelning och redovisning av det kommunala partistödet behandlades av utskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag. Någon förändring i sak som gällde partistödet föreslogs inte i propositionen. Utskottet noterade det utredningsarbete som hade gjorts på området och fann inte skäl att förespråka någon ytterligare utredning (bet. 2016/17:KU30). Motionerna avstyrktes.

Våren 2019 anförde utskottet att en ny lag om insyn i finansiering av partier nyligen hade trätt i kraft. Utskottet var inte berett att förslå någon ytterligare översyn av de frågor om bl.a. partistöd som väckts i motioner. Motionsyrkandena avstyrktes (bet. 2018/19:KU31).

En motion om att se över reglerna för det kommunala partistödet behandlades senast våren 2020 (bet. 2019/20:KU15). Utskottet konstaterade att frågan nyligen hade utretts och var inte berett att ta initiativ till några ändringar. Motionen avstyrktes.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte skäl att ta initiativ till någon översyn av kommunallagens bestämmelser om partistöd. Vidare noterar utskottet att en parlamentariskt sammansatt kommitté har fått i uppdrag att se över nuvarande reglering av insyn i finansieringen av politiska partier. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Återkallande av ledamotsuppdraget

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ledamot och ersättare i kommun- och regionfullmäktige vid allvarlig brottslighet.

Motionen

I motion 2024/25:638 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås tillkännagivanden om att ändra kommunallagen så att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ledamot (yrkande 1) och ersättare (yrkande 2) i kommunfullmäktige samt uppdrag som ledamot (yrkande 3) och ersättare

(yrkande 4) i regionfullmäktige vid allvarlig brottslighet. Motionärerna hänvisar till att en ledamot eller ersättare i riksdagen som gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet under vissa omständigheter kan få sitt uppdrag återkallat efter beslut av domstol.

Gällande rätt

Regeringsformen

I 4 kap. 11 § regeringsformen (RF) regleras de fall då en riksdagsledamot eller en ersättare kan entledigas från eller lämna sitt uppdrag (utom genom dödsfall). Det finns inte någon möjlighet för en väljare eller ett parti att skilja en ledamot från uppdraget (Holmberg m.fl., Grundlagarna, 3 uppl., 2012, s. 268).

Enligt 4 kap. 11 § första stycket RF får en riksdagsledamot eller en ersättare inte lämna sitt uppdrag utan att riksdagen har medgett det. Av samma bestämmelse andra stycket följer dock att när det finns anledning till det, ska Valprövningsnämnden självant pröva om en ledamot eller en ersättare är behörig enligt 3 kap. 4 § RF. Den situation som avses är att en ledamot eller ersättare har förlorat sitt svenska medborgarskap. Den som förklaras obehörig är därmed skild från sitt uppdrag. En ledamot eller en ersättare får i annat fall skiljas från uppdraget endast om han eller hon genom brott har visat sig uppenbart olämplig för uppdraget (4 kap. 11 § tredje stycket RF). Beslut om detta fattas av domstol. En förutsättning är dock att straffet för brottet är fängelse i minst två år (jfr 20 kap. 4 § brottsbalken).

Kommunallagen

Bestämmelser om valbarhet till fullmäktige finns i 4 kap. 3–5 §§ KL. Ledamöter och ersättare i fullmäktige väljs bland dem som har rösträtt enligt 1 kap. 7 och 8 §§ KL. När det gäller upphörande av ledamotsuppdraget anges i 4 kap. 6 och 7 §§ KL att fullmäktige ska befria en förtroendevald från uppdraget när den förtroendevalde önskar avgå, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om en förtroendevald upphör att vara valbar upphör uppdraget genast.

Det finns inte någon bestämmelse i kommunallagen som motsvarar regeringsformens 4 kap. 11 § tredje stycket. Däremot kan fullmäktige återkalla ett förtroendeuppdrag till vilket en ledamot har valts av fullmäktige. I kommunallagen anges att fullmäktige utser kommunal- och regionråd (4 kap. 2 §), ledamöter och ersättare i nämnder och fullmäktigeberedningar (5 kap. 2 §), ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen i ett kommunalförbund (9 kap. 3 §), ledamöter och ersättare i en gemensam nämnd (9 kap. 24 §), styrelseledamöter och lekmannarevisorer i kommunala bolag, föreningar och stiftelser (10 kap. 3, 5 och 6 §§) samt revisorer (12 kap. 4 §).

Fullmäktige får enligt 4 kap. 9 § KL återkalla uppdraget för en förtroendevald som har valts av fullmäktige om den förtroendevalde har vägrats ansvarsfrihet eller har dömts för ett brott på vilket fängelse i lägst två år kan

följa och domen har fått laga kraft. När bestämmelsen fördes in i den dåvarande kommunallagen anfördes i propositionen att utkrävande av ansvar borde grundas på fullmäktiges förtroende för dem som de utsett att ha kommunala uppdrag (prop. 1990/91:117 s. 61–63). Fullmäktige borde därför ges befogenhet att i vissa fall entlediga ledamöter och ersättare i styrelsen, övriga nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer och revisorsersättare. Avgränsningen till brott för vilka det är föreskrivet fängelse i två år eller mer ansågs vara lämplig eftersom den överensstämmer med bestämmelsen i 20 kap. 4 § brottsbalken.

Brottsbalken

Av 20 kap. 4 § brottsbalken framgår att den som har valts till sådant uppdrag hos staten eller hos en kommun med vilket följer myndighetsutövning får av rätten skiljas från uppdraget, om han eller hon har begått brott för vilket är stadgat fängelse i två år eller däröver och han eller hon genom brottet har visat sig uppenbarligen olämplig att inneha uppdraget. Med uppdrag hos staten eller hos kommun likställs uppdrag hos styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun, region eller kommunalförbund.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att förorda någon ändring i kommunallagen om att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ledamot eller ersättare i kommun- eller regionfullmäktige vid allvarlig brottslighet. Motionen avstyrks.

Byte av partitillhörighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ökat partiinflytande när en förtroendevald byter partitillhörighet.

Jämför reservation 3 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 3 föreslås en utredning av hur de förtroendevaldas mandat tydligare kan knytas till de politiska partierna så att folkviljan kan få bättre genomslag i kommunpolitiken. Motionärerna anser att förtroendevalda som lämnar sitt parti för att bli s.k. politiska vildar i fullmäktige ska kunna fräntas sina uppdrag i nämnder, styrelser, bolag och stiftelser där partiet är representerat.

I motion 2024/25:2244 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande om att justera kommunallagen så att en ledamot som lämnar

sitt parti per automatik också lämnar uppdrag i t.ex. utskott och nämnder. Motionärerna hänvisar till att en motsvarande bestämmelse nyligen har införts i riksdagsordningen.

I motion 2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att partitillsatta positioner i kommuner och regioner bör bli partimandat snarare än personmandat. Motionärerna anser att om ett parti förlorar förtroendet för en ledamot på grund av hans eller hennes misskötsamhet borde partiet få byta ut representanten. Skulle det dessutom gå så långt att ledamoten lämnar partiet och blir s.k. politisk vilde uppstår ett demokratiskt problem, menar motionärerna, eftersom väljare riskerar att sakna representation.

Gällande rätt

Riksdagsordningen

I 12 kap. 13 § andra stycket riksdagsordningen (RO) anges att om en riksdagsledamot lämnar sin partigrupp upphör ledamotens uppdrag i ett organ eller en delegation som anges i en tilläggsbestämmelse till paragrafen. Av tilläggsbestämmelse 12.13.1 RO framgår att det rör sig om uppdrag i utskott och EU-nämnden, vissa delegationer, Riksbankens fullmäktige, riksdagens råd för Riksrevisionen, Riksdagens överklagandenämnd, riksdagsstyrelsen, Utrikesnämnden och valberedningen.

Ändringen, som trädde i kraft den 1 januari 2022, var ett av de förslag till ändringar i riksdagsordningen som lämnades av den parlamentariskt sammansatta kommittén 2019 års riksdagsöversyn (framst. 2020/21:RS5, bet. 2021/22:KU3, rskr. 2021/22:44). Bestämmelsens innebörd är att en riksdagsledamot som lämnar sin partigrupp därmed också ska lämna de uppdrag i utskott och andra riksdagsorgan som ledamoten har valts till av kammaren i kraft av sin partitillhörighet. I riksdagsstyrelsens framställning motiverades förslaget, när det särskilt gällde uppdragen i utskotten, med hänvisning till vad utredningen anfört (s. 42 f.):

Ledamotsuppdraget är personligt, och en ledamot som har valts till ett visst uppdrag av riksdagen kan inte tvingas att lämna det.

Samtidigt har partierna en central roll. Riksdagens mandat fördelas mellan partier, och de ledamöter som väljs in i riksdagen tillhör ett parti. Utskotten väljs i början av valperioden, och är proportionellt sammansatta i förhållande till partigruppernas storlek i kammaren. Utskottens främsta uppgift är att vara beredande organ för kammaren, och utskottens sammansättning bör avspegla de politiska majoritetsförhållandena i kammaren i så stor utsträckning som möjligt. [– – –]

Platserna i utskotten fördelas mellan partierna (eller grupper av partier som samverkar i karteller) som i praktiken inom sig fördelar de platser respektive parti har fått. En ledamot som väljs in i ett utskott väljs alltså in genom att tillhöra en partigrupp. Man kan alltså säga att i den bemärkelsen är platsen i ett utskott inte personlig, utan ledamoten har fått den genom att tillhöra partiet. Om en ledamot lämnar sin partigrupp har grunden för att ledamoten fick ett uppdrag i ett utskott således försvunnit.

Kommunallagen

Bestämmelser om förtroendevalda finns i 4 kap. KL. Som förtroendevald räknas bl.a. de som är ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar, revisorer samt de som fullgör förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid och som ska benämnas bl.a. kommunal- och regionråd enligt 2 §. Med förtroendevalda avses också ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen, förbundsstyrelsen eller någon annan nämnd, de beslutande församlingarnas beredningar samt revisorer i ett kommunalförbund (4 kap. 1 och 2 §§ KL).

I kommunallagen anges att fullmäktige utser kommunal- och regionråd (4 kap. 2 §), ledamöter och ersättare i nämnder och fullmäktigeberedningar (5 kap. 2 §), ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen i ett kommunalförbund (9 kap. 3 §), ledamöter och ersättare i en gemensam nämnd (9 kap. 24 §), styrelseledamöter och lekmannarevisorer i kommunala bolag, föreningar och stiftelser (10 kap. 3, 5 och 6 §§) samt revisorer (12 kap. 4 §).

Bestämmelser om upphörande av uppdraget för förtroendevalda finns i 4 kap. KL. I 4 kap. 9 och 10 §§ regleras vid vilka tillfällen och av vilka skäl fullmäktige får återkalla uppdrag för en förtroendevald som har valts av fullmäktige. Fullmäktige får enligt 9 § återkalla uppdraget för en förtroendevald som har valts av fullmäktige, om den förtroendevalde har vägrats ansvarsfrihet eller dömts för ett brott av viss svårhetsgrad. Enligt 10 § får fullmäktige återkalla uppdragen för samtliga förtroendevalda i en nämnd (eller för samtliga förtroendevalda som fullgör ett förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid, dvs. kommunalråd m.fl.) bl.a. när den politiska majoriteten i nämnden inte längre är densamma som i fullmäktige. Det krävs att majoritetsförhållanden verkligen har ändrats (RÅ 2010 ref. 57).

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om ökat partiinflytande över uppdrag som tilldelats en förtroendevald efter nominering av partierna när den förtroendevalde under en pågående mandatperiod byter partitillhörighet har tidigare behandlats av utskottet vid flera tillfällen.

Våren 2002 behandlade utskottet en motion om partibytars rätt i förhållande till de uppdrag de tilldelats efter nominering av partigruppen i riksdagen eller fullmäktige (bet. 2001/02:KU13). Utskottet instämde i vad som anfördes i motionen om att det kan uppkomma problem i den politiska beslutsprocessen om politiskt förtroendevalda under en pågående mandatperiod byter parti och ändå behåller uppdrag som det varit partigruppernas sak att besätta. Denna problembild kunde enligt utskottet visserligen vara intressant att belysa. Utskottet såg dock stora svårigheter att genom någon form av reglering finna en lösning på problemet. En sådan reglering skulle ovillkorligen innebära ingrepp i de grundläggande principer som det rådande valsystemet bygger på. Enligt utskottet borde ordningen alltså vara den att frågan om vem som ska inneha den typ av uppdrag som nu var aktuellt är upp

till respektive partigrupp, och att eventuella personförändringar löses internt inom gruppen. Utskottet framhöll att en utgångspunkt i detta sammanhang är att varje enskild ledamot bär sitt mandat med det parlamentariska ansvar det innebär. Därmed var utskottet inte berett att föreslå att riksdagen skulle vidta någon åtgärd med anledning av vad som anfördes i motionen och avstyrkte den därför.

Våren 2017 behandlade utskottet motionsyrkanden motsvarande de nu aktuella i samband med regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Utskottet vidhöll sina tidigare ställningstaganden om mandatets innebörd och avlog yrkandena.

Även våren 2018 och våren 2019 behandlade utskottet yrkanden med i huvudsak samma lydelse som de nu aktuella (bet. 2017/18:KU33 och bet. 2018/19:KU31). Utskottet delade motionärernas uppfattning att det kan uppkomma problem i den politiska beslutsprocessen om en förtroendevald under pågående mandatperiod byter parti och ändå behåller uppdrag som har tilldelats honom eller henne genom indirekta val. För att finna en lösning på problemet skulle det enligt utskottet krävas en omfattande analys av regelverket. Eftersom kommunallagen nyligen hade varit föremål för en reform var utskottet inte berett att ta något initiativ till en ny översyn.

Våren 2020 avstyrkte utskottet återigen motsvarande motionsyrkanden med hänvisning till sina tidigare uttalanden (bet. 2019/20:KU15). Utskottet noterade samtidigt att det pågick en översyn av bl.a. principerna för hur riksdagsledamöter i utskotten utses och att utredningen skulle analysera den gällande ordningen i ett konstitutionellt perspektiv och överväga om det var önskvärt och lämpligt med en ordning där partigrupperna ges större möjligheter att förfoga över utskottsplatserna.

När det gäller riksdagsledamöters förtroendeuppdrag behandlade utskottet riksdagsstyrelsens förslag till ändringar i riksdagsordningen i betänkande 2021/22:KU3 (se ovan om ändringar i riksdagsordningen våren 2022). Utskottet ställde sig bakom förslaget att en riksdagsledamot som lämnar sin partigrupp därmed också ska lämna de uppdrag i utskott och andra riksdagsorgan som ledamoten har valts till av kammaren i kraft av sin partitillhörighet.

Motionsyrkanden motsvarande de nu aktuella behandlades våren 2023 (bet. 2022/23:KU29). Utskottet hänvisade till sina tidigare ställningstaganden i frågan och avstyrkte motionsyrkandena. En reservation lämnades (SD).

Våren 2024 avstyrktes liknande motionsyrkanden efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden och är inte berett att ta något initiativ i frågan om ökat partiinflytande när en förtroendevald byter partitillhörighet. Motionsyrkandena avstyrks.

Villkoren för förtroendevalda

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om att se över villkoren för förtroendevalda i kommuner och regioner.

Motionerna

I motion 2024/25:633 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att reglera rätten till veckovila för personer med politiska uppdrag. Enligt motionärerna är det en brist att kommunallagens fokus ligger på dygnsvila, vilket skapar negativa effekter för de förtroendevalda.

I motion 2024/25:2285 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att ändra kommunallagen så att fullmäktige kan bevilja en ledamot eller ersättare i fullmäktige att behålla sitt uppdrag vid tillfällig flytt för studier. Motionärerna framhåller att en sådan möjlighet finns när det gäller uppdrag som en person valts till av fullmäktige, och menar att detsamma borde gälla för ledamotsuppdraget.

Gällande rätt

Bestämmelser om förtroendevalda finns i 4 kap. KL. Som förtroendevald räknas bl.a. de som är ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar, revisorer samt de som fullgör förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid och som ska benämnas bl.a. kommunal- och regionråd enligt 2 §. Med förtroendevalda avses också ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen, förbundsstyrelsen eller någon annan nämnd, de beslutande församlingarnas beredningar samt revisorer i ett kommunalförbund (4 kap. 1 och 2 §§ KL).

I kommunallagen anges att fullmäktige utser kommunal- och regionråd (4 kap. 2 §), ledamöter och ersättare i nämnder och fullmäktigeberedningar (5 kap. 2 §), ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen i ett kommunalförbund (9 kap. 3 §), ledamöter och ersättare i en gemensam nämnd (9 kap. 24 §), styrelseledamöter och lekmannarevisorer i kommunala bolag, föreningar och stiftelser (10 kap. 3, 5 och 6 §§) samt revisorer (12 kap. 4 §).

Bestämmelser om valbarhet finns i 4 kap. 3–5 §§ KL. Ledamöter och ersättare i fullmäktige väljs bland dem som har rösträtt enligt 1 kap. 7 och 8 §§ KL, vilket bl.a. ställer krav på att vara folkbokförd i den aktuella kommunen eller regionen. Vid val av andra förtroendevalda än till fullmäktige gäller i huvudsak samma valbarhetskriterier. Om en förtroendevald upphör att vara valbar upphör uppdraget genast. För en förtroendevald som valts av fullmäktige upphör uppdraget vid nästa fullmäktigesammanträde om inte fullmäktige, efter ansökan, beslutar att den förtroendevalde får ha kvar sitt

uppdrag under återstoden av mandattiden (4 kap. 7 § KL). I författningskommentaren till 4 kap. 7 § KL anges att syftet med bestämmelsen är att förtroendevalda som flyttat på grund av t.ex. studier, men som har för avsikt att återvända till hemkommunen eller regionen och under tiden fullgöra sina uppdrag, ska kunna behålla sina uppdrag (prop. 2016/17:171 s. 313).

Av 4 kap. 11 § KL följer att förtroendevalda har rätt till den ledighet från sina anställningar som behövs för att de ska kunna fullgöra sina uppdrag. Ledigheten ska omfatta tid för möten i kommunala organ, andra möten som är nödvändiga för uppdragen, resor till och från mötena samt behövlig dygnsvila omedelbart före eller efter mötena. Rätten till ledighet ska gälla även av fullmäktige utsedda styrelseledamöter, styrelsesuppleanter och lekman-revisorer eller motsvarande andra revisorer och deras suppleanter i sådana juridiska personer som avses i 10 kap. 2–6 §§ KL.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med behandlingen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag behandlade utskottet ett antal motionsyrkanden om förtroendevaldas möjligheter att ta ut föräldraledighet och annan tjänstledighet (bet. 2016/17:KU30 s. 33). Utskottet konstaterade att regeringen i propositionen föreslog att det skulle införas en möjlighet att bevilja förtroendevalda ledigt från uppdraget, exempelvis för att ta hand om barn. Utskottet ställde sig bakom förslaget i propositionen och konstaterade att motionsyrkandena därmed fick anses tillgodosedda.

Våren 2020 behandlade utskottet motionsyrkanden om möjligheten till föräldraledighet och villkoren för fritidspolitiker (bet. 2019/20:KU15). Utskottet konstaterade att nya bestämmelser hade trätt i kraft den 1 januari 2018 som föreskriver att fullmäktige får besluta att en förtroendevald för sina uppdrag ska få ekonomiska och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för dem som är anställda hos kommunen eller regionen. Utskottet var inte berett att ta initiativ till ytterligare ändringar av villkoren för förtroendevalda och andra som har politiska uppdrag och avstyrkte därför motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte skäl att förorda någon sådan översyn av villkoren för förtroendevalda som efterfrågas i motionerna. Motionerna avstyrks.

Fullmäktigesammanträden på måndagar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att fullmäktigesammanträden ska äga rum på måndagar.

Motionen

Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) anser i motion 2024/25:2963 yrkande 2 att fullmäktigesammanträden i samtliga kommuner bör hållas på måndagar. Motionärerna anför att flera riksdagsledamöter också sitter i kommunfullmäktige runt om i landet. Om Sveriges samtliga kommunfullmäktigesammanträden skulle hållas på måndagar skulle det enligt motionärerna ge fler riksdagsledamöter möjlighet att sitta kvar i kommunfullmäktige och således också öka chansen för dessa att vidhålla en god kontakt med såväl väljare som lokalt engagerade politiker.

Gällande rätt

Av 5 kap. 12 § KL följer att fullmäktige bestämmer när ordinarie sammanträden ska hållas. Sammanträde ska hållas också om styrelsen eller minst en tredjedel av fullmäktiges ledamöter begär det eller om ordföranden anser att det behövs. Uppgifter om tid, plats och vilka ärenden som ska behandlas ska tillkännages på kommunens eller regionens anslagstavla minst en vecka före sammanträdet (5 kap. 13 §). Ledamöter får delta i fullmäktiges sammanträden på distans om fullmäktige har beslutat det. Deltagandet ska i sådant fall ske genom ljud- och bildöverföring i realtid samt på ett sådant sätt att samtliga deltagare kan se och höra varandra och delta på lika villkor. En ledamot som deltar på distans ska anses vara närvarande vid fullmäktiges sammanträde (5 kap. 16 §). Bestämmelserna om beslutsfattande på distans infördes i kommunallagen 2014 och syftade till att underlätta rekryteringen till kommunala förtroendeuppdrag och att förstärka demokratin genom att öka möjligheterna till deltagande (prop. 2013/14:5 s. 33, bet. 2013/14:KU7).

Enligt riksdagsordningen (RO) beslutar talmannen efter samråd med gruppledarna om planeringen av arbetet i riksdagens kammare och om när kammaren ska sammanträda (6 kap. 2 § och tilläggsbestämmelse 6.2.1 RO). Arbetsplenium i kammaren äger normalt inte rum på måndagar. Riksdagens utskott och EU-nämnden sammanträder när riksdagsarbetet kräver det (7 kap. 15 § RO). Utskotten sammanträder i huvudsak på tisdagar och torsdagar och EU-nämnden på fredagar.

Pågående arbete

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att bl.a. analysera och ta ställning till om kommunallagens reglering

av fullmäktige- och nämndsammanträden är ändamålsenligt utformad samt lämna nödvändiga författningsförslag (dir. 2022:89). Utredningen presenterade sitt betänkande Staten och kommunsektorn – samverkan, självstyrelse, styrning (SOU 2024:43) i juni 2024.

Utredningen gör bedömningen att det finns ett fortsatt behov av att kunna delta på distans vid fullmäktige- och nämndsammanträden. De formella kraven i kommunallagens reglering av fullmäktige- och nämndsammanträden begränsar emellertid möjligheterna att delta på distans. Utredningen föreslår att kraven ändras på så vis att ordföranden ska kunna säkerställa vem som deltar i sammanträdet och att den som deltar i sammanträdet ska kunna följa det och delta i behandlingen av ärendena. Det ska dock inte längre krävas att samtliga deltagare ska kunna se och höra varandra. Fullmäktiges presidium ska enligt förslaget inte kunna delta på distans vid fullmäktiges sammanträden.

Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om fullmäktigesammanträden på måndagar behandlades av utskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag. Utskottet fann inte skäl att ställa sig bakom yrkandena (bet. 2016/17:KU30).

Våren 2023 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om fullmäktigesammanträden på måndagar med hänvisning till sitt tidigare ställningstagande (bet. 2022/23:KU29).

Ett liknande motionsyrkande avstyrktes våren 2024 efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

I likhet med tidigare ställningstaganden anser utskottet inte att det finns skäl att ställa sig bakom det som anförs i motionen om att fullmäktigesammanträden i samtliga kommuner bör hållas på måndagar. Motionsyrkandet avstyrks.

Fullmäktiges ordförande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om möjligheten att ställa interpellationer och skriftliga frågor till fullmäktiges ordförande samt om att en ledamot som väljs till fullmäktiges ordförande ska ersättas i fullmäktige.

Motionerna

I motionerna 2024/25:646 och 2024/25:659 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås tillkännagivanden om att ändra kommunallagen för att reglera möjligheten att ställa interpellationer respektive skriftliga frågor till ordförande i kommun- och regionfullmäktige. Enligt motionärerna förekommer det att interpellationer ställs till fullmäktiges ordförande i ärenden som inte handläggs inom kommunen eller regionen. För att interpellationer och frågor ska ha en tydlig struktur för hantering i fullmäktige är det enligt motionärerna rimligt att införa ett förbud mot att interpellera och ställa frågor till fullmäktiges ordförande.

I motion 2024/25:658 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande om att kommunallagen bör ändras så att en ledamot som väljs till fullmäktiges ordförande ersätts i fullmäktige och därmed inte deltar i omröstningar. Enligt motionärerna skulle detta innebära att även mindre partier kan ta en plats som ordförande i fullmäktige utan att riskera att tappa en viktig röst i den politiska debatten, eftersom ordföranden av tradition och på grund av praktiska svårigheter inte debatterar. Motionärerna menar att förändringen skulle innebära ett större mått av neutralitet och förbättra de demokratiska förutsättningarna för en levande debatt.

Gällande rätt

I 5 kap. 11 § KL föreskrivs att fullmäktige bland sina ledamöter väljer en ordförande och en eller flera vice ordförande som tillsammans utgör fullmäktiges presidium. Fullmäktige bestämmer tiden för uppdragen. Ordföranden leder enligt 5 kap. 43 § fullmäktiges sammanträden och ansvarar för ordningen vid sammanträdena. Utgången i en omröstning i fullmäktige bestäms enligt 5 kap. 55 § genom enkel majoritet, om inte något annat anges i kommunallagen eller någon annan författning. I 5 kap. 56 § fastslås vidare att ordföranden vid lika röstetal har utslagsröst. I ärenden som avser val eller anställning av personal fattas beslutet dock genom lottning.

Enligt 4 kap. 24 § KL har varje ledamot i fullmäktige eller i en nämnd en röst. Vidare har en ledamot i fullmäktige eller i en nämnd rätt att avstå från att delta i en omröstning eller i ett beslut. Ordföranden är dock alltid skyldig att rösta, när det behövs för att ärendet ska kunna avgöras (4 kap. 25 §).

Av 4 kap. 19 § framgår att varje ledamot i fullmäktige får väcka motioner samt ställa interpellationer och frågor. Det närmare förfarandet för interpellationer och frågor regleras i 5 kap. 59–64 §§. Interpellationer får riktas till ordföranden i en nämnd eller en fullmäktigeberedning samt till de förtroendevalda i övrigt som fullmäktige bestämmer. Fullmäktige får besluta att interpellationer och frågor får ställas endast till en sådan förtroendevald som anges i 4 kap. 2 § första stycket (t.ex. kommunal- och oppositionsråd). Interpellationerna ska avse ämnen som hör till fullmäktiges, en nämnds eller en fullmäktigeberednings handläggning och får inte avse ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild. De ska ha ett bestämt innehåll och vara försedda med motivering. Interpellationer bör ställas endast i angelägenheter av större intresse för kommunen eller regionen. Fullmäktige beslutar utan föregående överläggning om en interpellation får ställas. Beslutet fattas med enkel majoritet, enligt huvudregeln i 5 kap. 55 § KL.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2023 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att ändra kommunallagen så att en ledamot som väljs till fullmäktiges ordförande ersätts i fullmäktige (bet. 2022/23:KU29). Utskottet fann inte skäl att ställa sig bakom något sådant initiativ och avstyrkte därmed motionsyrkandet.

Ett liknande motionsyrkande avstyrktes våren 2024 efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl att förorda någon ändring i kommunallagen när det gäller möjligheten att ställa interpellationer och skriftliga frågor till fullmäktiges ordförande eller att en ledamot som väljs till fullmäktiges ordförande ska ersättas i fullmäktige. Motionerna avstyrks.

Fullmäktiges val av förtroendevalda

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om att utreda en justering av kommunallagen så att omröstning gällande val av förtroendevalda alltid sker öppet.

Motionerna

I motion 2024/25:277 av Gudrun Brunegård (KD) begärs ett tillkännagivande om att ändra kommunallagen så att omröstning gällande val av förtroendevalda alltid sker öppet. Öppna omröstningar är enligt motionären av principiell betydelse för att garantera att beslutsfattandet sker i demokratiska former.

Ett liknande tillkännagivande föreslås i motion 2024/25:1493 av Dan Hovskär (KD). Enligt motionären blir det allt vanligare att en majoritet i fullmäktige lägger sig i hur oppositionen ska företrädas. För att motverka detta vill motionären att möjligheten att vara anonym när det gäller personval i fullmäktige tas bort.

Gällande rätt

Regler för hur ärenden i fullmäktige avgörs finns i 5 kap. KL. Om omröstning begärs ska den ske öppet utom i ärenden som avser val eller anställning av personal (54 §). Utgången bestäms genom enkel majoritet, om inte något annat anges i kommunallagen eller någon annan författning (55 §). Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. I ärenden som avser val eller anställning av personal fattas beslutet dock genom lottning (56 §).

Tidigare riksdagsbehandling

En motion om att ändra kommunallagen så att omröstning gällande val av förtroendevalda alltid sker öppet behandlades av utskottet våren 2024 (bet. 2023/24:KU15). Utskottet var då inte berett att ställa sig bakom något sådant initiativ och avstyrkte därför motionsyrkandet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att ställa sig bakom något initiativ till ändring i kommunallagen så att omröstning gällande val av förtroendevalda alltid sker öppet. Motionerna avstyrks.

Representation och minoritetsskydd m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om stärkt minoritetsskydd i fråga om representation i styrelse, nämnder och utskott samt vid återremiss och interpellationer.

Jämför reservation 4 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att stärka minoritetsskyddet. Motionärerna anför att det är viktigt att de politiska partier som har blivit invalda i fullmäktige får god insyn och kan vara delaktiga i det politiska arbetet, t.ex. genom att delta i nämndernas och styrelsens arbete. Det finns enligt motionärerna exempel på att kommuner har minskat antalet platser i nämnder

och styrelse för att hålla vissa partier borta från insyn. Motionärerna efterfrågar därför någon form av minoritetsskydd för att säkerställa insyn även för de partier som hamnar utanför samverkan i fullmäktige. Vidare efterlyser motionärerna ett minoritetsskydd i fråga om hur ett beredningsorgan ska följa de instruktioner som ges vid en återremiss, innan ett ärende får skickas tillbaka till fullmäktige för avgörande. Ett mycket starkt minoritetsskydd för interpellationer bör enligt motionärerna också säkerställas.

I motion 2024/25:2246 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga att reglera utskott i kommunallagen. Enligt motionärerna skapar bristen på reglering problem dels när det gäller de lagliga förutsättningarna för hanteringen, dels när det gäller representationen för olika partier. Det bör enligt motionärerna framgå av kommunallagen vad som gäller för utskott och att proportionella val gäller även för dessa.

I motion 2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att se över ett system där alla partier med representation i en folkvald församling också ges närvarorätt i dess nämnder, utskott och styrelse. Motionärerna anför att fördelningen av platser i nämnder, utskott och styrelse ofta innebär att mindre partier blir utan representation i dessa organ. För att säkerställa att väljarnas förtroende förvaltas på bästa sätt bör det regleras i lag att alla partier i en folkvald församling ska ha rätt att ha en representant närvarande med yttranderätt, men inte nödvändigtvis rösträtt, i församlingens alla nämnder, utskott och styrelse.

Gällande rätt

Ledamöter och ersättare i styrelse, nämnder och utskott

I varje kommun och i varje region finns det en beslutande församling, fullmäktige. Av 3 kap. 3 och 4 §§ KL följer att fullmäktige ska tillsätta en styrelse och de nämnder som utöver styrelsen behövs för att fullgöra kommunens eller regionens uppgifter.

Val av ledamöter och ersättare i bl.a. nämnder ska enligt 5 kap. 58 § KL vara proportionella under de förutsättningar som anges i lagen (2022:629) om proportionella val i kommuner och regioner. Detta innebär att ledamöter i bl.a. styrelser och nämnder i kommuner och regioner ska utses proportionellt i enlighet med mandatställningen i fullmäktige om en viss kvot av ledamöter begär det. Reglerna om proportionella val är en garanti för att även en politisk minoritet ska kunna få platser i nämnder och styrelser. Lagen innebär att en relativt liten minoritetsgrupp i fullmäktige kan driva igenom proportionella val och därmed få möjlighet till representation i en nämnd. 2022 års lag ersatte den tidigare lagen (1992:339) om proportionellt valsätt. Översynen gjordes efter ett tillkännagivande från riksdagen på initiativ av konstitutionsutskottet om att se över ordningen för att utse ersättare i styrelse, nämnder och utskott (prop. 2016/17:171, bet. 2016/17:KU30 punkt 6, rskr. 2016/17:335).

Ledamöter och ersättare i en nämnd väljs av fullmäktige till det antal som fullmäktige bestämmer (6 kap. 16 § KL). I styrelsen ska antalet ledamöter och antalet ersättare vara minst fem. Om ersättarna inte väljs proportionellt ska fullmäktige bestämma i vilken ordning de ska tjänstgöra. Har ersättarna valts proportionellt ska de tjänstgöra enligt den turordning som anges i 22 § lagen om proportionella val i kommuner och regioner.

Om en ledamot avgår under mandattiden, ska fyllnadsval hållas (6 kap. 20 § KL). Om ledamoten har utsetts vid ett proportionellt val, ska fullmäktige, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen i nämnden inte förändras. Kravet på att säkerställa representationen i nämnden tillkom genom en ändring i 6 kap. 20 § KL som trädde i kraft samtidigt som den nya lagen om proportionella val i kommuner och regioner. I propositionen anfördes att kravet syftar till att upprätthålla det minoritetsskydd som de proportionella valen är avsedda att skapa (prop. 2021/22:125 s. 48). Vidare anfördes att detta är ett högt ställt krav som innebär att fullmäktige kan tillåta att representationen i nämnden förändras endast i sådana undantagssituationer då det inte är möjligt att ersätta den avgående ledamoten med någon som representerar samma parti, t.ex. när det inte går att klargöra vilket parti en ledamot företrätt eller detta parti har upplösts.

I 3 kap. 5 § KL anges att fullmäktige får bestämma att en nämnd ska ha ett eller flera utskott. Om fullmäktige inte har bestämt något om utskott, får nämnden själv bestämma att utskott ska finnas. Av 6 kap. 41 § framgår att en nämnds beslutanderätt får delegeras till ett utskott samt att ett utskott kan ha till uppgift att bereda nämndens ärenden. Enligt 6 kap. 42 § ska en nämnd välja utskott bland ledamöterna och ersättarna i nämnden. Bestämmelserna i lagen om proportionella val i kommuner och regioner ska då tillämpas.

Återremiss

Om beslutsunderlaget i ett ärende behöver kompletteras kan fullmäktige besluta om återremiss (5 kap. 50 § KL). Ärendet skickas då tillbaka till ett beredande organ som kan vara en nämnd, en fullmäktigeberedning eller styrelsen. Det beredande organet ska därefter bereda ärendet på nytt och lämna ett förslag till beslut i ärendet. Ett ärende ska återremitteras om det begärs av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. Enkel majoritet krävs dock om ärendet tidigare återremitterats på begäran av en minoritet. Motiveringen till ett beslut om återremiss ska bestämmas av de ledamöter som begärt återremittering. Vid flera motiveringar får ordföranden pröva vilken motivering som biträds av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna.

Interpellationer

Möjligheterna för ledamöter i fullmäktige att ställa interpellationer regleras huvudsakligen i 5 kap. 59–63 §§ KL. Interpellationer ska avse ämnen som hör till fullmäktiges, en nämnds eller en fullmäktigeberednings handläggning och får inte avse ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild.

Interpellationerna ska ha ett bestämt innehåll och vara försedda med motivering. De bör ställas endast i angelägenheter av större intresse för kommunen eller regionen. Fullmäktige beslutar utan föregående överläggning om en interpellation får ställas. Beslutet fattas med enkel majoritet, enligt huvudregeln i 5 kap. 55 § KL.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat motioner om minoritetsskydd av det slag som efterfrågas i de nu aktuella motionerna.

Utskottet har då avstyrkt motioner om representation i styrelse, nämnder och utskott och anfört att reglerna om proportionella val medför att en minoritetsgrupp i fullmäktige kan driva igenom proportionella val och därmed få möjlighet till representation i den kommunala nämndorganisationen (bet. 2012/13:KU22, bet. 2013/14:KU12 och bet. 2014/15:KU18).

Liknande motionsyrkanden behandlades av utskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Utskottet noterade det utredningsarbete som hade gjorts och såg inte skäl att förespråka ytterligare utredning. Motionsyrkandena avstyrktes.

Våren 2020 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att alla partier med representation i en folkvald församling också bör ges närvarorätt i dess nämnder, utskott och styrelse (bet. 2019/20:KU15). Utskottet konstaterade att regeringen nyligen hade gett en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag om en väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner och att det pågående arbetet inte borde föregripas.

Även våren 2023 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att alla partier med representation i en folkvald församling också bör ges närvarorätt i dess nämnder, utskott och styrelse (bet. 2022/23:KU29). Utskottet konstaterade att den nya lagen om proportionella val i kommuner och regioner och de relaterade ändringar i kommunallagen som hade trätt i kraft 2022 säkerställer en ändamålsenlig tillämpning av bestämmelsen om proportionella val och därmed det minoritetsskydd sådana val är avsedda att skapa. En reservation lämnades (SD).

Våren 2024 avstyrktes ett likalydande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Vid utskottets behandling av regeringens proposition 2021/22:125 Val och beslut i kommuner och regioner ansåg utskottet att regeringens förslag om fyllnadsval för att ersätta avgående ledamöter som valts proportionellt bidrog till en ändamålsenlig ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner (bet. 2021/22:KU36). Samtidigt avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att ändra lagen om proportionellt valsätt så att fyllnadsval blir möjligt om en förtroendevald avgår under mandatperioden. Yrkandet bedömdes vara tillgodosett genom propositionens förslag.

Utskottet har även avstyrkt motioner om minoritetsskydd vid bl.a. återremiss och interpellationer.

Ett motionsyrkande om minoritetsskydd vid extra val, återremiss och interpellationer avstyrktes av utskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Utskottet anförde att det inte var berett att föreslå några ändringar av bestämmelserna.

Även våren 2019 avstyrkte utskottet ett yrkande om minoritetsskydd vid extra val, återremiss och interpellationer (bet. 2018/19:KU31). Utskottet anförde att kommunallagen nyligen hade varit föremål för en översyn och var inte berett att föreslå några ändringar av bestämmelserna.

När frågan om minoritetsskydd för återremiss och interpellationer behandlades våren 2023 var utskottet inte berett att föreslå några ändringar av kommunallagens bestämmelser (bet. 2022/23:KU29). Motionsyrkandet avstyrktes därmed. En reservation lämnades (SD).

Våren 2024 avstyrktes ett likalydande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom det som yrkas i motionerna om partiets representation i styrelse, nämnder och utskott. Utskottet konstaterar vidare att lagen om proportionella val i kommuner och regioner och de relaterade ändringar i kommunallagen som trädde i kraft 2022 säkerställer en ändamålsenlig tillämpning av bestämmelsen om proportionella val och därmed det minoritetsskydd sådana val är avsedda att skapa. Utskottet är inte heller berett att föreslå några ändringar av kommunallagens bestämmelser om återremiss eller interpellationer. Motionsyrkandena avstyrks.

Förtroendevaldas rätt till insyn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om förtroendevaldas rätt till insyn.

Jämför reservation 5 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om förtroendevaldas rätt till insyn. Motionärerna anför att det med ett delegationsbeslut alltid bör följa en återrapporteringsplikt till nämndens ledamöter och att det bör finnas regler som säkerställer förbättrad tydlighet. Det finns enligt motionärerna flera skäl till detta. Ett sådant skäl är att flera kommuner har valt att delegera politiskt känsliga beslut

till ordförande, presidium eller tjänstemän samtidigt som man har varit väldigt sparsam med att redogöra för ärendets hantering i nämnden. En ledamot av en kommunal nämnd kan då vara ovetande om vilka beslut som har fattats.

Gällande rätt

I kommunallagen finns bestämmelser som reglerar möjligheten till delegering av nämndernas beslutanderätt. En nämnd får enligt 6 kap. 37 § KL ge i uppdrag åt presidiet, ett utskott, en ledamot, en ersättare eller en automatiserad beslutsfunktion att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Nämnden beslutar själv i vilken utsträckning ett sådant beslut ska anmälas till nämnden (6 kap. 40 § KL). Ett beslut som inte anmäls ska dock protokollföras särskilt, om beslutet får överklagas genom laglighetsprövning. Sådana beslut ska tillkännages på den kommunala anslagstavlan (8 kap. 10 § KL). Motsvarande bestämmelser om delegation till anställda hos kommunen eller regionen och anmälan av beslut som fattats med stöd av sådan delegation finns i 7 kap. 5 och 8 §§ KL. I 6 kap. 38 § KL anges att beslutanderätten inte får delegeras när det gäller vissa typer av ärenden, t.ex. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet eller ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda. Ytterligare begränsningar finns för delegation till en automatiserad beslutsfunktion (6 kap. 38 § andra stycket KL). Av 6 kap. 39 § KL följer vidare att en nämnd får ge i uppdrag åt ordföranden eller en annan ledamot som nämnden har utsett att besluta på nämndens vägnar i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas. Sådana beslut ska alltid anmälas vid nämndens nästa sammanträde (6 kap. 40 § KL).

Möjligheten till vidaredelegation regleras i 7 kap. 6 § KL. Om en nämnd med stöd av ovan angivna bestämmelser ger i uppdrag åt en förvaltningschef inom nämndens verksamhetsområde att fatta beslut, får nämnden överlåta åt förvaltningschefen att i sin tur ge i uppdrag åt en annan anställd inom kommunen eller regionen att fatta beslutet. I likhet med vad som i övrigt gäller vid delegering av ärenden till anställda beslutar nämnden själv i vilken utsträckning ett sådant beslut ska anmälas till nämnden (7 kap. 8 § KL).

Genom 2017 års kommunallag förenklades reglerna för anmälan av delegationsbeslut genom att nämnderna själva får bestämma vilka beslut som ska anmälas (prop. 2016/17:171, bet. 2016/17:KU30, rskr. 2016/17:335–336). Den tidigare ordningen med anmälningsskyldighet för alla delegationsbeslut ansågs innebära en administrativ börda för nämnderna. Av förarbetena framgår att vissa remissinstanser har ansett att förslaget begränsar nämndens möjlighet att utöva tillsyn över förvaltningens verksamhet, och att de rest frågetecken när det gäller nämndens möjlighet till insyn. Regeringen anförde bl.a. följande i propositionen (s. 212):

Eftersom de förtroendevalda fortfarande har möjlighet att besluta om vilka typer av beslut som ska anmälas till nämnden, t.ex. om nämnden anser sig ha ett särskilt intresse av vissa typer av beslut, anser regeringen att

förslaget inte äventyrar de förtroendevaldas insyn. Det bör dock noteras, vilket Kammarrätten i Stockholm också påpekar, att den politiska majoriteten i en nämnd kommer att kunna fatta beslut om vilka delegationsbeslut som inte behöver anmälas. Regeringen anser dock inte att en sådan situation skulle påverka minoritetens insyn. Även de förtroendevalda kommer att på ett enkelt sätt kunna följa delegationsbeslut som inte anmäls via den kommunala anslagstavlan. Detta innebär att om en konflikt uppstår om att en viss kategori beslut inte längre ska anmälas så har minoriteten ändå möjlighet att enkelt följa dessa beslut.

Tidigare riksdagsbehandling

Som redovisats ovan föreslog regeringen i proposition 2016/17:171 En ny kommunallag att reglerna för anmälan av delegationsbeslut skulle förenklas. I samband med beredningen av propositionen avstyrkte utskottet ett liknande motionsyrkande som det nu aktuella (bet. 2016/17:KU30). Utskottet ansåg att förslagen i propositionen framstod som väl avvägda och att det därför saknades anledning att föreslå något tillkännagivande till regeringen i frågan.

Våren 2019 avstyrkte utskottet ett liknande motionsyrkande. Utskottet anförde att reglerna för anmälan av delegationsbeslut hade förenklats genom den nya kommunallag som nyligen trätt i kraft och vidhöll sitt tidigare ställningstagande (bet. 2018/19:KU31).

Även våren 2023 avstyrkte utskottet ett liknande motionsyrkande (bet. 2022/23:KU29). Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande att kommunallagens bestämmelser om anmälan av delegationsbeslut framstår som väl avvägda och var därför inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslog. En reservation lämnades (SD).

Våren 2024 avstyrktes ett motsvarande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande att kommunallagens bestämmelser om anmälan av delegationsbeslut framstår som väl avvägda och är därför inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår. Motionsyrkandet avstyrks.

Protokollföring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att tydliggöra rätten att föra in reservationer och skriftliga yttranden i kommunala protokoll.

Motionen

I motion 2024/25:668 av Mattias Eriksson Falk (SD) begärs ett tillkännagivande om ändringar i kommunallagen som tydliggör rätten till reservationer och skriftliga yttranden. Enligt motionären förekommer det att reservationer läggs i bilagor i stället för att föras in i protokollet, vilket innebär att enskilda ledamöters och partiets möjligheter att klargöra sin inställning i en viss fråga kraftigt reduceras. Ett liknande förfarande förekommer enligt motionären vid skriftliga yttranden. Motionären vill därför att rätten att föra in reservationer och skriftliga yttranden i fullmäktiges protokoll tydliggörs i lag.

Gällande rätt

Omröstningar och beslut regleras i 4 kap. KL. Av 4 kap. 27 § framgår att en förtroendevald som har deltagit i avgörandet av ett ärende får reservera sig mot beslutet. Reservationen ska anmälas innan sammanträdet avslutas. Enligt 4 kap. 28 § får fullmäktige besluta att en förtroendevald som inte är ledamot eller ersättare i en viss nämnd ska få närvara vid nämndens sammanträden och delta i överläggningar men inte i besluten. Fullmäktiges beslut får även innefatta att den förtroendevalde ska ha rätt att få sin mening antecknad i protokollet.

Regler för protokollföring vid fullmäktigesammanträden framgår av 5 kap. 65–70 §§ KL. Vid sammanträden ska protokoll föras på ordförandens ansvar (5 kap. 65 §). Protokollet ska redovisa vilka ledamöter och ersättare som har tjänstgjort och vilka ärenden som har handlagts (5 kap. 66 §). För varje ärende ska protokollet enligt 5 kap. 67 § också redovisa

1. vilka förslag och yrkanden som har lagts fram och inte tagits tillbaka
2. i vilken ordning ordföranden har lagt fram förslag till beslut
3. genomförda omröstningar och resultaten av dem
4. vilka beslut som har fattats
5. vilka ledamöter som har deltagit i besluten och hur de har röstat vid öppna omröstningar
6. vilka reservationer som har anmälts mot besluten.

Motsvarande regler för protokollföring vid sammanträden i styrelsen och övriga nämnder finns i 6 kap. 35 § KL.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2023 avstyrkte utskottet ett likalydande motionsyrkande som det nu aktuella (bet. 2022/23:KU29). Utskottet anförde att det inte fann skäl att ställa sig bakom något initiativ till ändring i kommunallagen när det gällde rätten att föra in reservationer och skriftliga yttranden i kommunala protokoll.

Ett likalydande motionsyrkande avstyrktes efter förenklad beredning våren 2024 (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom något initiativ till ändring i kommunallagen när det gäller rätten att föra in reservationer och skriftliga yttranden i kommunala protokoll. Motionen avstyrks.

Ekonomisk förvaltning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om riskanalys vid kommunala investeringar och införande av ett regelverk för hanteringen när en kommun hamnar på obestånd.

Jämför reservation 6 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att en riskanalys alltid bör genomföras när en kommun eller region vill investera i verksamheter eller kommunala bolag som ligger utanför kärnverksamheterna. Utgångspunkten bör vara att det inte ska bli någon ekonomisk förlust för kommunens eller regionens invånare. Om analysen visar att projektet är alltför riskfyllt bör det finnas hinder.

I motion 2024/25:682 av Eric Palmqvist (SD) föreslås ett tillkännagivande om att ta fram ett regelverk för hanteringen när en kommun hamnar på obestånd. Motionären anför att många kommuner står inför ekonomiska utmaningar och att det finns en risk för kommunala konkurser. I motionen efterfrågas därför ett regelverk som bl.a. reglerar statens åtagande, om och när en kommun ska tillåtas göra konkurs samt vad som händer med kommunala tillgångar och den lokala självstyrelsen.

Gällande rätt

Kommunernas ställning och verksamhet

Av 1 kap. 7 § regeringsformen (RF) följer att riket är indelat i kommuner på lokal och regional nivå. Beslutanderätten i kommunerna utövas av valda

församlingar och kommunerna sköter lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. För skötseln av sina angelägenheter får kommunerna ta ut skatt (14 kap. 1–4 §§ RF).

Grunderna för ändring i rikets indelning i kommuner ska enligt 14 kap. 6 § RF meddelas i lag. I enlighet med nämnda bestämmelse kan en kommun upplösas endast i den ordning och enligt de förutsättningar som anges i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner, indelningslagen. I princip handlar det om sammanläggning eller delning av kommuner. I indelningslagen regleras hur kommunernas tillgångar och skulder ska regleras vid en indelningsändring.

Enligt kommunallagen får kommuner och regioner driva näringsverksamhet, om den drivs utan vinstsyfte och syftar till att tillhandahålla allmännyttiga anläggningar eller tjänster åt medlemmarna. Kommunernas och regionernas verksamhet ska bedrivas enligt självkostnadsprincipen, dvs. de får inte ta ut högre avgifter än vad som motsvarar kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som de tillhandahåller (2 kap. 6 och 7 §§ KL).

Kommunernas och regionernas ekonomiska förvaltning

I kommunallagen och lagen (2018:597) om kommunal bokföring och redovisning, förkortad LKBR, finns bestämmelser om hur kommuner och regioner ska sköta sin ekonomiska förvaltning.

Enligt 11 kap. 1 § KL är målet för den ekonomiska förvaltningen att kommuner och regioner ska ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet och i sådan verksamhet som bedrivs genom kommunala bolag, stiftelser och föreningar. Fullmäktige ska besluta om riktlinjer för god ekonomisk hushållning. Av förarbetena framgår att en god ekonomisk hushållning innefattar att på olika sätt skapa goda förutsättningar för att i ett mer långsiktigt perspektiv klara den kommunala verksamheten och ekonomin, även om det uppstår olika typer av störningar, t.ex. i form av försämrade skatteintäkter. Vidare uttalas att de lokala riktlinjerna bör ta sin utgångspunkt i kommunens eller regionens ekonomiska ställning, vilka faktorer som främst kommer att påverka dess verksamhet och ekonomi i framtiden samt en bedömning av faktorernas betydelse och påverkbarhet. Det kan t.ex. gälla planerade investeringar och låneskulder. Riktlinjerna bör även innehålla en uttolkning av vad god ekonomisk hushållning betyder för kommunen respektive regionen och hur den mer konkret kan uppnås (prop. 2011/12:172 s. 31 f. och prop. 2016/17:171 s. 422 f.).

Ett exempel på vad som utgör god ekonomisk hushållning finns i 11 kap. 2 § KL, som ställer krav på god avkastning och betryggande säkerhet i kommunernas och regionernas medelsförvaltning. Enligt förarbetena innebär kravet bl.a. att den kommunala förmögenheten inte får äventyras genom riskfyllda ekonomiska transaktioner och placeringar samt att medlen ska hanteras så att det finns garantier för att kommunerna och regionerna ska kunna fullgöra sina uppgifter (prop. 2016/17:171 s. 423).

Enligt 11 kap. 5 § KL ska kommuner och regioner varje år upprätta en budget för nästa kalenderår. Budgeten ska som huvudregel upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna, det s.k. balanskravet. Införandet av balanskravet skulle förhindra en fortlöpande urgröpning av den kommunala ekonomin och skapa förutsättningar för en långsiktigt stabil finansiell utveckling (prop. 1996/97:52 s. 29 f.). Undantag från balanskravet får göras dels i den utsträckning som medel från en resultatreserv tas i anspråk enligt 11 kap. 14 §, dels om det finns synnerliga skäl (prop. 2016/17:171 s. 424 f., prop. 2022/23:119 s. 15 f.). Om balanskravsresultatet för ett visst räkenskapsår är negativt ska det regleras under de närmast följande tre åren (11 kap. 12 § KL). Fullmäktige ska anta en åtgärdsplan för hur regleringen ska ske. Fullmäktige får enligt 11 kap. 13 § KL besluta att ett negativt balanskravsresultat inte ska regleras om det finns synnerliga skäl.

Kommuner och regioner får under vissa förutsättningar reservera medel i en resultatreserv som får användas för att en god ekonomisk hushållning ska uppnås (11 kap. 14 § KL). Möjligheten att reservera medel i en resultatreserv infördes den 1 januari 2024 och ersatte då en tidigare ordning där kommuner och regioner kunde reservera medel i en resultatutjämningsreserv i syfte att jämna ut intäkter över konjunkturcykler. Förändringen syftade till en ökad flexibilitet i regelverket och till att ge kommuner och regioner möjlighet att på förhand kunna planera och öka sitt sparande för att reservera medel till t.ex. kommande större utgifter (prop. 2022/23:119 s. 17).

Kommuners och regioners förvaltningsberättelser ska enligt 11 kap. 10 § LKBR innehålla upplysningar om dels årets resultat efter balanskravsjusteringar, dels detta resultat med justering för förändring av resultatreserven (balanskravsresultat). Om balanskravsresultatet för ett visst räkenskapsår är negativt, ska det i förvaltningsberättelsen anges när och på vilket sätt det negativa balanskravsresultatet ska regleras (11 kap. 11 §). Av 13 kap. 1 § LKBR följer vidare att en delårsrapport för verksamheten ska upprättas minst en gång under räkenskapsåret. Enligt 11 kap. 16 § KL ska delårsrapporten behandlas av fullmäktige.

Överlämnande av kommunala angelägenheter

Som angetts ovan får kommuner och regioner driva näringsverksamhet enligt vissa förutsättningar i kommunallagen. I 10 kap. KL finns bestämmelser om överlämnande av kommunala angelägenheter. Där framgår att fullmäktige i vissa fall får besluta att lämna över skötseln av en kommunal angelägenhet till en juridisk person, t.ex. kommunala bolag, eller en enskild individ. För helägda bolag samt kommunala stiftelser och föreningar finns det krav på att bl.a. fastställa det kommunala ändamålet med verksamheten, att se till att det fastställda kommunala ändamål och de kommunala befogenheter som utgör ram för verksamheten anges i bolagsordningen, att fullmäktige utser styrelseledamöter, att fullmäktige får ta ställning till sådana beslut i verksamheten som är av principiell art eller annars av större vikt innan de fattas

samt att fullmäktige ser till att bolaget ger allmänheten insyn i verksamheten (10 kap. 3 och 6 §§). För delägda bolag gäller att innan skötseln av en kommunal angelägenhet lämnas över ska fullmäktige se till att bolaget blir bundet av de villkor som gäller för helägda bolag i en omfattning som är rimlig med hänsyn till andelsförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt (10 kap. 4 §).

Rättspraxis om möjligheten att försätta en kommun i konkurs

Frågan om en kommun kan försättas i konkurs regleras inte uttryckligt i lag, men i rättspraxis har det inte ansetts möjligt. I ett rättsfall där en person ansökte om att en kommun skulle försättas i konkurs anförde tingsrätten att kommunernas existens och styrelseskick har ett starkt grundlagsskydd i regeringsformen och att det på grund av detta inte ansågs vara möjligt att genom ett konkursförfarande sätta den kommunala demokratin ur spel genom att ersätta kommunfullmäktige med en konkursförvaltare. Det ansågs inte heller möjligt att genom ett konkursbeslut, och därav följande avveckling av kommunen, ingripa i kommunindelningen som gjorts med stöd i regeringsformen. Beslutet överklagades men lämnades utan bifall eftersom hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten (RH 1996:75).

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner med krav på åtgärder för att hindra kommuner och regioner från alltför riskfyllda investeringar har tidigare behandlats i utskottet. I samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag avstyrkte utskottet ett sådant yrkande med hänvisning till att regeringen inte föreslog någon förändring i sak av bestämmelserna om ekonomisk förvaltning och att utskottet inte fann skäl att ta något initiativ till sådana ändringar som yrkades (bet. 2016/17:KU30).

Våren 2023 behandlade utskottet motionsyrkanden om riskanalys vid kommunala investeringar och om införande av ett regelverk för kommunala konkurser (bet. 2022/23:KU29). Utskottet fann inte skäl att ta något initiativ med anledning av motionsyrkandena. Vidare konstaterade utskottet att Utredningen om en effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner nyligen hade sett över kommunernas och regionernas ekonomiska förvaltning och att utredningens förslag var under beredning. Mot den bakgrunden avstyrkte utskottet motionsyrkandena. En reservation lämnades (SD).

Hösten 2023 behandlade utskottet regeringens proposition 2022/23:119 Effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner. I propositionen föreslogs bl.a. att de resultatutjämningsreserver som reglerades i kommunallagen skulle ersättas med resultatreserver (jfr ovan). Utskottet ställde sig bakom propositionen (bet. 2023/24:KU2).

Liknande motionsyrkanden som de nu aktuella avstyrktes efter förenklad beredning våren 2024 (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att kommunernas och regionernas ekonomiska förvaltning nyligen har varit föremål för en översyn. Därmed är utskottet inte berett att ställa sig bakom något tillkännagivande om riskanalys vid kommunala investeringar eller om att införa ett regelverk för hanteringen när en kommun hamnar på obestånd. Motionsyrkandena avstyrks.

Revision och ansvarsprövning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om den kommunala revisionen och införande av obligatoriska kommunjurister.

Motionerna

I motion 2024/25:472 av Josef Fransson (SD) föreslås ett tillkännagivande om att ändra kommunallagen så att det blir obligatoriskt för kommuner av en viss storlek att ha en kommunjurist som lyder under oppositionen. Detta skulle enligt motionären sätta press på styret att agera lagligt och förståndigt och höja nivån på kommunpolitiken.

I motion 2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att de revisorer som granskar politiker inte ska tillsättas av politiker. Motionärerna anser att det bör ifrågasättas att kommunpolitikerna kan välja sina partivänner för granskning av den egna verksamheten. Regeringen bör enligt motionärerna ändra detta förfarande.

I motion 2024/25:2585 av Boriana Åberg (M) föreslås ett tillkännagivande om att avpolitisera den kommunala revisionen. Enligt motionären finns det skäl att ifrågasätta hur oberoende förtroendevalda revisorer är, eftersom de så gott som uteslutande nomineras av de partier som är representerade i fullmäktige.

Gällande rätt

Den kommunala revisionen

Enligt 3 kap. 10 § KL ska kommuner och regioner utse revisorer för granskning av den kommunala verksamheten. Närmare reglering av revisorerna finns i 12 kap. KL. Enligt 12 kap. 4 § KL ska fullmäktige efter ett ordinarie val välja revisorer för granskning av verksamheten under de fyra följande åren. Vid en samlad revision av hela verksamheten ska minst fem revisorer väljas (12 kap. 5 §). Vid en särskild revision för granskning av en viss eller vissa nämnders verksamhet ska minst fem revisorer väljas för varje nämnd eller grupp av nämnder. Av 4 kap. 3 § KL följer att den som är vald till

ledamot eller ersättare i fullmäktige inte är valbar som revisor inom kommunen eller regionen. Genom 2017 års kommunallag förtydligades valbarhetshindren genom en bestämmelse som anger att en revisor inte heller ska kunna väljas till ledamot eller ersättare i fullmäktige (4 kap. 4 § KL).

Revisorerna granskar enligt 12 kap. 1 § årligen i den omfattning som följer av god revisionssed all verksamhet som bedrivs inom nämndernas eller fullmäktigeberedningarnas verksamhetsområden. I sin granskning ska revisorerna biträdas av sakkunniga som de själva väljer och anlitar i den omfattning som behövs för att fullgöra granskningen enligt god revisionssed (12 kap. 8 §). I 2017 års kommunallag stärktes de sakkunnigas roll genom införandet av en ovillkorlig rätt att yttra sig vid fullmäktiges behandling av revisionsberättelsen (5 kap. 32 § KL). Revisorerna ska enligt 12 kap. 12 § KL varje år till fullmäktige lämna en berättelse med redogörelse för resultatet av den revision som avser verksamheten under det föregående budgetåret (revisionsberättelse). Av 12 kap. 13 § följer att anmärkning får riktas mot de förtroendevalda i nämnder och fullmäktigeberedningar och att revisionsberättelsen ska innehålla ett särskilt uttalande om huruvida ansvarsfrihet tillstyrks eller inte.

Revisorerna granskar på samma sätt, genom de revisorer eller lekmanarevisorer som utsetts i juridiska personer enligt 10 kap. 2–6 §§ KL, även verksamheten i de juridiska personerna. Revisorerna prövar om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den interna kontroll som görs inom nämnderna är tillräcklig.

Förslag till budget för revisorerna upprättas enligt 11 kap. 8 § KL av fullmäktiges presidium. Bestämmelsen infördes genom 2017 års kommunallag för att stärka revisionens oberoende gentemot de granskade organen (prop. 2016/17:171 s. 241 f.).

I förarbetena till 2017 års kommunallag gjorde regeringen bedömningen att den rådande ordningen med förtroendevalda revisorer som ansvarar för både förvaltnings- och redovisningsrevision skulle behållas (prop. 2016/17:171). Regeringen anförde bl.a. följande (s. 241):

Den kommunala revisionen har varit föremål för flera reformer de senaste decennierna. Många åtgärder har vidtagits för att stärka oberoendet och professionaliteten. All verksamhet i kommuner bygger på nämndmodellen där förtroendevalda är ansvariga. Inom en sådan modell är det inte anmärkningsvärt att även fullmäktiges kontroll genom revision bedrivs på motsvarande sätt. Om systemet med förtroendevalda revisorer avskaffades skulle det innebära en förändring av kommunernas organisationsmodell och ett ingrepp i det kommunala självstyret. Den kommunala förvaltningsrevisionen är till sin karaktär politisk, och de som granskas är till stor del förtroendevalda. Granskningen ska därför ledas av förtroendevalda. De förtroendevalda revisorerna har stor kompetens när det gäller hur kommunen eller landstinget är organiserat och om lokala förhållanden. Det kan ifrågasättas om en helt yrkesmässig revision kan upprätthålla motsvarande kunskap. Om revisionen t.ex. ska upphandlas kan upparbetad kompetens förloras varje gång en ny upphandling görs. Långsiktigheten i revisionsarbetet blir då lidande. Det bör också uppmärksammas att den

politiska minoritetens insyn i revisionen med en sådan modell riskerar att försvinna. Det nuvarande systemet har också i allt väsentligt fungerat väl.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motioner om att förstärka den kommunala revisionen. Motionerna har avstyrkts av utskottet med hänvisning dels till redan genomförda ändringar i kommunallagen som innebär en sådan förstärkning (bet. 2010/11:KU24), dels till den då pågående beredningen av de förslag som lämnats av Utredningen om en kommunallag för framtiden (bet. 2014/15:KU18).

Frågan om att förstärka den kommunala revisionen behandlades även av utskottet i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Utskottet delade regeringens uppfattning att den rådande ordningen med förtroendevalda revisorer som ansvarar för både förvaltnings- och redovisningsrevision borde behållas. Utskottet konstaterade att regeringen i propositionen dessutom lämnat vissa förslag som ytterligare skulle förstärka revisionens oberoende. Det saknades därför enligt utskottet skäl att ställa sig bakom motionerna. Motionsyrkandena avstyrktes.

Vid behandlingen av motionsyrkanden om den kommunala revisionen våren 2023 vidhöll utskottet sina tidigare uttalanden (bet. 2022/23:KU29). Vidare konstaterade utskottet att Utredningen om en effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner i betänkandet En god kommunal hushållning (SOU 2021:75) hade lämnat förslag om den kommunala revisionen och fullmäktiges ansvarsprövning. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till att den pågående beredningen av utredningens förslag inte borde föregripas. En reservation lämnades (SD).

Hösten 2023 behandlade utskottet regeringens proposition 2022/23:119 Effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner. Till grund för propositionen låg den ovannämnda utredningen som bl.a. hade föreslagit ett utökat uppdrag för revisorerna att granska regelefterlevnad inom den ekonomiska förvaltningen. Regeringen delade inte utredningens bedömning och föreslog därför inte någon sådan förändring av regelverket (prop. 2022/23:119 s. 28 f.). Utskottet hade inga invändningar mot regeringens bedömning i denna del (bet. 2023/24:KU2).

Våren 2024 avstyrktes motionsyrkanden om revision och ansvarsprövning efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sina tidigare uttalanden om den kommunala revisionen. Vidare noterar utskottet att frågor som rör den kommunala revisionen nyligen har övervägts av Utredningen om en effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner. Mot denna bakgrund är utskottet inte berett att ställa sig bakom någon översyn av regelverket för den kommunala revisionen. Inte heller när

det gäller frågan om att göra det obligatoriskt för kommuner av en viss storlek att ha en kommunjurist som lyder under oppositionen ser utskottet skäl att ta något initiativ. Motionsyrkandena avstyrks.

Kommunala folkomröstningar m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om åtgärder för att underlätta och se över formerna för medborgarförslag, folkinitiativ och kommunala folkomröstningar.

Jämför reservation 7 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:1377 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att utreda formerna för medborgarförslag och folkinitiativ samt finansieringen av dessa. Motionärerna anser att staten med fördel skulle kunna ha huvudansvaret för att en portal för att lämna medborgarförslag finns tillgänglig online. I ett andra steg kunde den byggas ut för att användas även för folkinitiativ på kommunal nivå. Det bör enligt motionärerna vidare utredas om staten bör bära en del av kostnaden för kommunala folkinitiativ.

I kommittémotion 2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att sänka kravet för hur många kommuninvånare som ska stå bakom ett folkinitiativ för att få till stånd en folkomröstning samt om att utreda möjligheten till elektroniska namninsamlingar vid folkinitiativ.

I motion 2024/25:190 av Jonas Andersson (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att sänka det lagstadgade kravet på andelen initiativtagare vid folkinitiativ till minst 5 procent av de röstberättigade kommun- eller regioninvånarna. I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda fler förslag som underlättar genomförandet av folkinitiativ.

I motion 2024/25:2250 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att eventuella förslag om sammanslagningar av kommuner och regioner alltid ska föregås av en folkomröstning bland de berörda invånarna. I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utarbeta och föreslå lagändringar som säkerställer att en folkomröstning måste genomföras innan beslut om sammanslagning av kommuner och regioner kan fattas.

Gällande rätt

Enligt regeringsformen (RF) sköter kommunerna lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund

(14 kap. 2 § RF). För skötseln av sina angelägenheter får kommunerna ta ut skatt (14 kap. 4 § RF). Den kommunala finansieringsprincipen, som tillämpats sedan början av 1990-talet, innebär att det ska finnas adekvat finansiering när staten ålägger kommuner och regioner nya uppgifter och åtaganden (prop. 1991/92:150, bet. 1991/92:FiU29, rskr. 1991/92:345).

Enligt 8 kap. 1 § KL får den som är folkbokförd i kommunen eller i en kommun inom regionen, om fullmäktige har beslutat det, väcka ärenden i fullmäktige (medborgarförslag).

Enligt 8 kap. 2 § KL får ett ärende om att hålla folkomröstning i en viss fråga väckas i kommun- eller regionfullmäktige av minst 10 procent av de röstberättigade kommun- eller regionmedlemmarna enligt lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar (folkinitiativ). Initiativet ska vara skriftligt, ange den aktuella frågan samt innehålla initiativtagarnas egenhändiga namnteckningar, uppgift om när namnteckningarna gjorts, namnförtydliganden, personnummer och uppgift om deras adresser. Namnunderskrifter som är äldre än sex månader ska inte räknas.

Om ett folkinitiativ har väckts ska fullmäktige besluta att en folkomröstning ska hållas om följande två villkor är uppfyllda: dels ska den fråga som initiativet avser vara sådan att fullmäktige kan besluta om den, dels ska minst två tredjedelar av de närvarande ledamöterna inte rösta mot förslaget (5 kap. 37 § KL).

De närmare formerna för hur kommunala folkomröstningar ska gå till anges i lagen om kommunala folkomröstningar.

När bestämmelserna om folkinitiativ infördes fick ett sådant väckas av minst 5 procent av de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna, och ett folkinitiativ kunde avslås av fullmäktige med enkel majoritet. I motiven uttalades att folkinitiativet skulle stärka den lokala demokratin och öka enskilda kommunmedlemmars inflytande på den kommunala verksamheten samtidigt som förslaget ansågs väl avvägt i förhållande till den representativa demokratin (prop. 1993/94:188 s. 49 f.).

Den 1 januari 2011 gjordes vissa lagändringar i syfte att förstärka folkinitiativet (prop. 2009/10:80). Som redovisas ovan måste ett folkinitiativ nu stödjas av fler röstberättigade kommun- eller regionmedlemmar, men om ett initiativ har fått tillräckligt många namnunderskrifter ska det som huvudregel hållas en folkomröstning. Endast en kvalificerad majoritet av fullmäktiges ledamöter kan avslå ett folkinitiativ. I motiven uttalades bl.a. att den spärr det innebär att fullmäktige med kvalificerad majoritet kan avslå ett folkinitiativ kan antas leda till att folkomröstningar inte hålls i frågor som visserligen formellt faller in under vad fullmäktige kan besluta om men som till sin karaktär är sådana att det vore olämpligt att folkomrösta om dem, exempelvis anställningsärenden (s. 105). I fråga om de ekonomiska konsekvenserna av förslaget om ett förstärkt folkinitiativ konstaterade regeringen i propositionen att det inte innebar något nytt åtagande för kommunerna och regionerna och att det var svårt att förutse vilka närmare ekonomiska konsekvenser förslagen kunde få men att de bedömdes bli begränsade (s. 245 f.). Ett antal

remissinstanser uttryckte att förslaget riskerade att ge olika särintressen ett alltför kraftfullt verktyg att påverka politiken och fördröja beslutsprocessen. Regeringen menade att en sådan risk inte borde överdrivas och att det fick antas att initiativ som saknar demokratisk förankring inte kommer att ha stöd hos en tillräckligt stor andel av ledamöterna i fullmäktige för att leda till folkomröstning. Att ett folkinitiativ har väckts medför heller inte att fullmäktige är förhindrade att fatta ett beslut i ärendet, om folkinitiativet kan antas ha väckts enbart i syfte att försöka förhala beslutsprocessen. Vidare konstaterade regeringen att de folkomröstningar som anordnas endast är rådgivande (s. 106).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade motionsyrkanden om folkinitiativ och kommunala folkomröstningar i samband med beredningen av regeringens proposition 2016/17:171 En ny kommunallag (bet. 2016/17:KU30). Någon förändring i sak i fråga om kommunala folkomröstningar föreslogs inte i propositionen. Utskottet gjorde följande ställningstagande:

Utskottet konstaterar att frågan om folkinitiativ nyligen har varit föremål för utredning och att utredningen inte har funnit skäl att föreslå några förändringar av de grundläggande principerna för folkinitiativet. Dagens ordning, dvs. att det krävs ett stöd av 10 procent av de röstberättigade för att väcka ett folkinitiativ och två tredjedelar av fullmäktige för att avslå det, innebär enligt utredningen en bra avvägning mellan det representativa beslutsfattandet och inslaget av deltagardemokrati. Utskottet instämmer i denna bedömning, och konstaterar härutöver att utredningen har lämnat förslag på att namninsamlingen för ett folkinitiativ även bör kunna ske elektroniskt. Beredningen av utredningsförslaget i denna del bör inte föregripas. Motionsyrkandena avstyrks.

Våren 2019 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om folkinitiativ och kommunala folkomröstningar. Utskottet noterade det utredningsarbete som gjorts och fann inte skäl att då ta några initiativ med anledning av motionerna (bet. 2018/19:KU31).

När motionsyrkanden om en översyn av formerna för medborgarförslag, folkinitiativ och kommunala folkomröstningar behandlades våren 2023 hänvisade utskottet till sina tidigare ställningstaganden och avstyrkte yrkandena (bet. 2022/23:KU29). En reservation lämnades (SD).

Våren 2024 avstyrktes liknande motionsyrkanden efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden och är inte berett att ta initiativ till en sådan översyn av formerna för medborgarförslag, folkinitiativ och kommunala folkomröstningar som efterfrågas i motionerna. Motionsyrkandena avstyrks.

Pensionärsråd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att göra det obligatoriskt för kommuner och regioner att inrätta pensionärsråd.

Jämför reservation 8 (S).

Motionen

I kommittémotion 2024/25:3022 yrkande 82 begär Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) ett tillkännagivande om att göra det obligatoriskt för kommuner och regioner att inrätta s.k. pensionärsråd. Enligt motionärerna behöver samhället bli bättre på att tillvarata äldre personers kompetens och erfarenhet. Uppgifterna för pensionärsråden kan variera, men de har som övergripande syfte att ge pensionärer inflytande och insyn i allmänna frågor som rör äldres levnadsförhållanden.

Bakgrund och gällande rätt

Socialstyrelsen diskuterade i rapporten Pensionärsråd i Sverige och Norden – Äldreuppdraget 2000:6 erfarenheter från lokala pensionärsråd i Sverige och de övriga nordiska länderna. En enkätundersökning bland pensionärsråden som genomfördes 1997 visade att mindre än hälften av de kommunala pensionärsråden ansåg att de fungerade tillfredsställande. I rapporten hänvisades till att Danmark och Norge sedan början av 1990-talet hade en tvingande lagstiftning om pensionärsråd. Även i Sverige har det förts en diskussion om lagstiftning. Det var dock osäkert, anförde Socialstyrelsen, om lagstiftning verkligen skulle leda till ett större inflytande. För att pensionärsråden skulle fungera bättre krävdes det enligt myndigheten dels att politiker och tjänstemän tog till vara den resurs som råden kunde utgöra, dels att pensionärsledamöterna var väl insatta i de frågor som behandlades och vågade och orkade ställa berättigade krav.

I 8 kap. 3 § KL finns en bestämmelse om brukarinflytande som anger att nämnderna ska verka för att samråd sker med dem som brukar deras tjänster. I förarbetena framhålls att nämnderna själva bestämmer de närmare formerna för hur samråd med brukarna ska ske och att särskilda organ, t.ex. pensionärsråd, kan inrättas för samråd (prop. 2016/17:171 s. 391).

Pågående arbete m.m.

Statistiska centralbyrån (SCB) genomför en regelbunden undersökning om den lokala demokratin i kommuner och regioner, med fokus på vilka möjligheter medborgarna har att påverka mellan valen. I den senaste undersökningen, som avser situationen 2023, deltog 257 kommuner och 18 regioner. Av de svarande kommunerna uppgav 94 procent att de hade ett

medborgarråd för äldre personer. Av de svarande regionerna uppgav samtliga att de hade ett medborgarråd för äldre (SCB Statistikdatabasen 2025).

Tidigare riksdagsbehandling

Socialutskottet avstyrkte våren 2001 en motion om lagstiftning om pensionärsråd (bet. 2000/01:SoU9). Socialutskottet framhöll att många äldre aktivt deltar i föreningsliv och frivilligverksamheter liksom i politiska organisationer. Utskottet betonade betydelsen av såväl pensionärsorganisationernas arbete som pensionärsråden men instämde i Socialstyrelsens bedömning att det var osäkert om en lagstiftning om pensionärsråd skulle leda till ett större inflytande för dessa. Utskottet ansåg att det är upp till kommunerna och regionerna att utveckla pensionärsrådets verksamhet ytterligare och att bättre ta till vara dessas kunskap och kompetens. Socialutskottet gjorde samma bedömning våren 2002 (bet. 2001/02:SoU12).

Konstitutionsutskottet behandlade motioner om kommunala pensionärsråd våren 2009 och våren 2013 (bet. 2008/09:KU11 och bet. 2012/13:KU22). Utskottet avstyrkte då yrkandena med hänvisning till socialutskottets tidigare bedömning som riksdagen ställt sig bakom. Våren 2018 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om pensionärsråd med hänvisning till att den pågående beredningen av Demokratiutredningens förslag inte borde föregripas (bet. 2017/18:KU33).

När utskottet behandlade en motion om att göra det obligatoriskt med kommunala och regionala pensionärsråd våren 2023 noterade utskottet att medborgarråd för äldre personer fanns i det stora flertalet kommuner och i en majoritet av regionerna (bet. 2022/23:KU29). Motionsyrkandet avstyrktes därför.

Våren 2024 avstyrktes ett liknande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att medborgarråd för äldre personer i dag finns i det stora flertalet kommuner och regioner. Utskottet ser därför inte skäl att ta något initiativ till att göra det obligatoriskt för kommuner och regioner att inrätta pensionärsråd. Motionsyrkandet avstyrks.

Reservationer

1. Kommunal samverkan m.m., punkt 1 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:2955 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 43 och avslår motion

2024/25:2304 av Mats Wiking m.fl. (S).

Ställningstagande

Om vi ska klara servicen i landets alla delar är det dags att differentiera kommunernas ansvarsområden. Jag vill möjliggöra en differentierad ansvarsfördelning på kommunal nivå som lägger grunden för att beslut fortsatt kan fattas nära medborgarna, exempelvis när det handlar om förskole- och skolverksamhet. Däremot ska det finnas förutsättningar för kommunerna att på frivillig väg flytta verksamhetsområden som i praktiken är så starkt reglerade av staten att utrymmet för kommunalt självstyre är mycket begränsat. Överflyttningen ska kunna ske till en annan kommun om båda kommunerna är överens om det. Det kan vara aktuellt inom flera områden, som exempelvis hälso- och miljöskydd eller ekonomiskt bistånd. Det ska även vara möjligt för kommuner att på frivillig väg flytta över ansvarsområden från kommunal till regional nivå.

För många små kommuner är det i dag svårt eller orimligt dyrt att rekrytera den specialistkompetens som behövs för handläggning eller myndighetsutövning inom vissa områden. Det finns också enligt lagar och förordningar åtaganden som är orimligt kostsamma för små kommuner. Förhoppningen är att en differentierad ansvarsfördelning kan råda bot på en del av dessa utmaningar. Kommuner kan också få bättre möjlighet att stötta dem som utsätts för våld i nära relationer genom att komma överens om hur de som är utsatta kan få söka stöd i andra kommuner än där de är skrivna.

Kritiker till en differentierad ansvarsfördelning menar att den är onödig eftersom många verksamhetsområden kan hanteras genom samarbeten såsom gemensamma nämnder, kommunalförbund, samordningsförbund m.m. Jag anser att det ena inte utesluter det andra. Med en differentierad ansvarsfördelning får kommunerna ytterligare ett verktyg i sin verktygslåda, och på

så sätt ökar deras chanser att leverera en tillfredsställande offentlig service till sina medborgare.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

2. Nytt frikommunförsök, punkt 2 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:2955 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 44.

Ställningstagande

Under 1980-talet pågick det s.k. frikommunförsöket som genomfördes inför 1991 års revidering av kommunallagen. Syftet var att göra det möjligt för kommuner och landsting att på försök undantas från specifika statliga regler. Kommunerna och landstingen fick ansöka om vad de ville bli befriade från, medan regeringen beviljade dispens från regelverket. Många ville få möjlighet till friare organisationsformer, men försöken innefattade också utökningar av det kommunala ansvarsområdet.

Jag anser att det är dags för ett nytt, mer långtgående frikommunförsök i syfte att testa de tankar och utvecklingsförslag som finns lokalt och regionalt. Försöksverksamheterna ska syfta till att stärka kommunsektorns kapacitet, konkurrenskraft och självstyre och ska möjliggöras genom författningsändringar, dispenser och undantag.

Ett nytt försök med frikommuner bör också kunna användas för att pröva ett antal förenklingar i beslutsprocesserna för små kommuner. Ett sådant exempel kan vara att ge möjlighet till direktvalda kommunstyrelser som likt de gamla kommunalnämnderna kan vara fullmäktige och kommunstyrelse i ett. Även antalet ersättare till kommunala uppdrag kan vara en fråga som är värd att pröva och utreda i syfte att öka delaktigheten och möjligheten att fatta beslut.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

3. Byte av partitillhörighet, punkt 9 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 3 och
bifaller delvis motionerna

2024/25:2244 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD) och

2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD)
yrkande 4.

Ställningstagande

De nuvarande reglerna medför begränsade möjligheter för partierna att efter ett val hantera avhopp av politiska kandidater från de partier som valt dem. Detta är en ordning som riskerar att leda till lägre väljarrepresentativitet och potentiellt tomma stolar. Vi vill med anledning av detta utreda hur mandatens tydligare kan knytas till de politiska partierna. Vi anser att politiska vildar, även om de väljer att stanna kvar i fullmäktige, ska kunna bli av med sitt uppdrag i de nämnder, styrelser, bolag och stiftelser där det berörda partiet finns representerat.

4. Representation och minoritetsskydd m.m., punkt 14 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 4,
bifaller delvis motion

2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD)
yrkande 3 och

avslår motion

2024/25:2246 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD).

Ställningstagande

De politiska partier som har blivit invalda i fullmäktige måste ges möjlighet till så god insyn och delaktighet i det politiska arbetet som möjligt. Det handlar i praktiken bl.a. om att kunna delta i nämndernas och styrelsens arbete. Tyvärr finns det exempel på kommuner som har minskat antalet platser i nämnder och styrelse enbart för att hålla vissa partier borta från insyn. Ett sådant agerande är odemokratiskt. Kommunallagens nuvarande utformning innebär att det fortfarande finns en risk för att en majoritet, genom ändringar av antalet platser i nämnder och styrelse efter ett val, minimerar inflytandet från ett eller flera partier. Någon form av minoritetsskydd bör därför införas för att säkerställa en fungerande insyn även för de partier som hamnar utanför samverkan i fullmäktige.

Vidare bör minoritetsskyddet vid återremittering av ärenden stärkas, exempelvis genom någon form av minimiregler för hur ett beredningsorgan ska följa de instruktioner som ges vid en återremiss innan ärendet får skickas tillbaka till fullmäktige för avgörande. Regelverket får dock inte bli för strikt och långtgående, eftersom det skulle riskera att leda till en oproportionerlig ökning av arbetsbelastningen för kommuner och regioner.

Regeringen bör även säkerställa ett mycket starkt minoritetsskydd i fråga om interpellationer. Det skulle t.ex. kunna krävas att fem sjättedelar av fullmäktiges ledamöter röstar emot att en interpellation ska få ställas för att så ska bli fallet.

5. Förtroendevaldas rätt till insyn, punkt 15 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Merparten av de beslut som fattas i en kommun fattas med stöd av delegation. Med ett delegationsbeslut bör det enligt vår mening alltid följa en återrapporteringsplikt till nämndens ledamöter, och det bör finnas regler som säkerställer förbättrad tydlighet. Det finns flera skäl till detta. Ett sådant skäl är att flera kommuner har valt att delegera politiskt känsliga beslut till ordförande, presidium eller tjänstemän samtidigt som man har varit väldigt sparsam med att redogöra för ärendets hantering i nämnden. En ledamot av en kommunal nämnd kan då vara ovetande om vilka beslut som har fattats. I vissa

fall kan beslutet dessutom vara fattat med stöd av ett otydligt delegationsbeslut. Vi menar att denna ordning är ohållbar eftersom den underminerar de förtroendevaldas rätt till insyn i den kommunala verksamheten.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

6. Ekonomisk förvaltning m.m., punkt 17 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1 och

avslår motion

2024/25:682 av Eric Palmqvist (SD).

Ställningstagande

Det är enligt vår mening grundläggande att de gemensamma kommunala och regionala resurserna i första hand går till kärnverksamheten. Kommunens invånare, tillika skattebetalare, ska inte behöva förvandlas till ofrivilliga riskkapitalister genom att politiker investerar pengar i osäkra ekonomiska projekt som riskerar att bli förlustaffärer. Det finns många exempel på kommuner som har investerat i verksamheter som ur ett ekonomiskt perspektiv är riskfyllda. Samtidigt har den kommunala skuldsättningen skenat det senaste decenniet. För kommuner eller regioner som vill göra investeringar i verksamheter som ligger utanför kärnverksamheten bör utgångspunkten vara att det inte ska leda till någon ekonomisk förlust för kommunens eller regionens invånare. En riskanalys bör därför göras inför varje sådan investering, och det ska anses finnas hinder om analysen visar att investeringen är alltför riskfylld.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

7. Kommunala folkomröstningar m.m., punkt 19 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2024/25:1377 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5 och
2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5 och
avslår motionerna
2024/25:190 av Jonas Andersson (SD) yrkandena 1 och 2 samt
2024/25:2250 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi anser att kraven för att väcka ett ärende om att hålla en kommunal folkomröstning är för högt ställda. Enligt vår mening behöver gränsen sänkas för hur stor andel av kommuninvånarna som behöver underteckna ett folkinitiativ för att få till stånd en kommunal folkomröstning. Dessutom bör möjligheten utredas att införa en ordning med digital namnsamling genom legitimering med hjälp av t.ex. bank-id. En sådan utredning bör samtidigt beakta att vissa kommuner har begränsade förutsättningar att värna it-säkerheten samt de kostnader det skulle medföra för många mindre kommuner att tillhandahålla digitala lösningar.

Vidare bör formerna för medborgarförslag, folkinitiativ och finansiering utredas. Vi anser att staten med fördel skulle kunna ha huvudansvaret för att en lämplig portal för att lämna medborgarförslag finns tillgänglig online. I ett andra steg kan en sådan portal byggas ut för att användas även för folkinitiativ på kommunal nivå. Det bör även utredas om staten bör bära en del av kostnaden för folkinitiativ på kommunal nivå.

8. Pensionärsråd, punkt 20 (S)

av Ida Karkiainen (S), Hans Ekström (S), Per-Arne Håkansson (S),
Amalia Rud Stenlöf (S) och Peter Hedberg (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) yrkande 82.

Ställningstagande

Samhället behöver bli bättre på att tillvarata äldre personers kompetens och erfarenhet. För att öka äldres inflytande vill vi göra det obligatoriskt för kommuner och regioner att inrätta s.k. pensionärsråd. Uppgifterna för pensionärsråden kan variera, men de har som övergripande syfte att ge

pensionärer inflytande och insyn i allmänna frågor som rör äldres levnadsförhållanden. Det sker genom överläggningar, samråd och ömsesidig information mellan företrädare för pensionärsorganisationer och kommunens styrelser och nämnder.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2024/25

2024/25:190 av Jonas Andersson (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka det lagstadgade kravet gällande andelen initiativtagare vid folkiniciativ till minst 5 procent av de röstberättigade kommun- eller regioninvånarna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda fler förslag som underlättar genomförandet av folkiniciativ och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:277 av Gudrun Brunegård (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra kommunallagen så att omröstning gällande val av förtroendevalda alltid sker öppet och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:472 av Josef Fransson (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en förändring av kommunallagen så att en kommunjurist som lyder under oppositionen blir tvingande för kommuner över en viss storlek och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:476 av Josef Fransson (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reglera nivåerna på partistöd och partistödsliknande förmåner i kommunallagen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:633 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i kommunallagen i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:637 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i kommunallagen och

andra nödvändiga lagar i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:638 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag om att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ledamot i kommunfullmäktige vid allvarlig brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag om att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ersättare i kommunfullmäktige vid allvarlig brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag för att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ledamot i regionfullmäktige vid allvarlig brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag för att domstol ska kunna återkalla uppdrag som ersättare i regionfullmäktige vid allvarlig brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:646 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska överväga att återkomma med förslag till ändring i kommunallagen för att reglera möjligheten att ställa interpellationer till ordförande i kommun- och regionfullmäktige i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:658 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändringar i kommunallagen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:659 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska överväga att återkomma med förslag till ändring i kommunallagen för att reglera möjligheten att ställa skriftliga frågor till ordförande i kommun- och regionfullmäktige i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:666 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag till förändringar i kommunallagen i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:667 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag till ändringar i kommunallagen i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:668 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändringar i kommunallagen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:682 av Eric Palmqvist (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta utarbeta ett regelverk som reglerar vad som händer då en kommun hamnar på obestånd i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1043 av Magnus Berntsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder för att klargöra och förhindra att kommuner och regioner överskrider sina befogenheter i utrikespolitiska frågor och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1377 av Matheus Enholm m.fl. (SD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda formerna för medborgarförslag och folkinitiativ samt finansiering av dessa och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1379 av Matheus Enholm m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunal verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur folkviljan kan få bättre genomslag inom kommunpolitiken avseende politiska vildar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka minoritetsskyddet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunala folkomröstningar och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förtroendevaldas rätt till insyn och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1493 av Dan Hovskär (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en justering av kommunallagen så att omröstning gällande val av förtroendevalda alltid sker öppet och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2244 av Mattias Eriksson Falk m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att justera kommunallagen i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2246 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att reglera utskott i kommunallagen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2250 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att eventuella förslag om sammanslagning av kommuner och regioner alltid ska föregås av en folkomröstning bland de berörda invånarna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utarbeta och föreslå lagändringar som säkerställer att en folkomröstning måste genomföras innan beslut om sammanslagning av kommuner och regioner kan fattas och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2263 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på ändringar i kommunallagen för att utöka antalet ersättare och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2285 av Mattias Eriksson Falk och Roger Hedlund (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag till ändringar i kommunallagen i enlighet med motionens intention och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2304 av Mats Wiking m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av den lagändring som beslutades 2018 om att ge möjligheter till avtalssamverkan enligt 37 och 38 §§ kommunallagen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2350 av Johan Andersson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att villkora rätten till mandatstöd för partier med att en person faktiskt innehar mandatet och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2585 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att utreda en avpolitisering av den kommunala revisionen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2955 av Muharrem Demirok m.fl. (C):

43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna bör ges möjlighet att på frivillig väg flytta verksamhetsområden som är starkt reglerade av staten till annan kommun eller till regional nivå och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nytt frikommunförsök bör genomföras där kommuner och regioner kan ansöka om att genomföra försöksverksamheter som utvecklar de demokratiska processerna och underlättar möjligheten att klara sina offentliga åtaganden och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2963 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över en harmonisering av Sveriges kommunfullmäktigesammanträden till måndagar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över ett system där alla partier med representation i en folkvald församling också bör ges närvarorätt i dess nämnder, utskott och styrelser, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över partitillsatta positioner i primär- och sekundärkommuner i syfte att göra dessa till partimandat och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om revisorer som granskar politiker ska tillsättas av andra än politiker och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S):

82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det obligatoriskt med kommunala och regionala pensionärsråd och tillkännager detta för regeringen.